

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav dálneho východu

Diplomová práce

Michal Koža

Transformácia japonských jednotiek sebaobrany (džieitai) na prahu

21. storočia

Transformation of Japan Self-Defence Forces (jietai) on the threshold of

21st century

Praha, 2011

vedoucí práce: Doc. Ing. Jan Sýkora, PhD

Pod'akovanie

Rád by som pod'akoval
vedúcemu mojej práce,
rodine, a priateľom za ich
neustálu podporu a pomoc.

Vyhlasujem, že som túto diplomovú prácu vypracoval samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov.

V Prahe, dňa

podpis

Anotácia

Práca sa zaoberá analýzou procesu vzniku a postupnej transformácie japonských sebaobránných síl *džieitai* až po obdobie na prelome 21. storočia. Na základe niekoľkých vybraných teórií medzinárodných vzťahov a historického pozadia približuje vývoj týchto jednotiek, ich rozmach a problematiku existencie, oprávnenosti, geopolitickej podpory a ústavnosti. Vo finálnej časti sa venuje otázke názora verejnosti na postupné zmeny, ktorými tieto jednotky prešli. Výsledok tejto práce je ucelený pohľad na 60 rokov existencie týchto jednotiek so zameraním na ich postupný vývoj v čase.

Kľúčové slová: *džieitai*, PKO, *keisacu jobitai*, *hoantai*, 9. článok Japonskej ústavy

This thesis focuses on the analysis of the proces of the creation and gradual transformation of japanese self-defense forces until the treshold of 21th century. Using few selected international relations theories and historical background, it explains the development of these forces, their growth and the issue concerning the existence, legitimacy, geopolitical support and constitutionality. In the final part I am describing the public opinion influenced by the gradual changes of these forces. The result is a compact perspective, 60 years of existence of Japanese Self-Defence Forces, focused on their gradal change in time.

Keywords: *jieitai*, PKO, *keisatsu yobitai*, *hoantai*, Article 9 of the Japanese Constitution

Obsah

1	Úvod	7
2	Vymedzenie teoretického rámca.....	9
2.1	Úvod do medzinárodných teórií	9
2.1.1	Realizmus	11
2.1.2	Liberálno-idealistická tradícia	11
2.1.3	Kritické smery	12
2.2	Otázka povahy medzinárodného rádu	13
2.2.1	Rovnováha moci.....	13
2.2.2	Otázka kultivovanosti a ľudskej povahy.....	14
3	História džieitai	15
3.1	Koniec vojny	15
3.2	Okupácia.....	16
3.3	Zavedenie ústavy a reforiem	17
3.4	Demilitarizácia.....	19
3.5	Založenie Záložného policajného zboru.....	19
3.6	Nábory do Záložného policajného zboru	21
3.7	Podpis Mierovej zmluvy, Bezpečnostnej zmluvy medzi USA a Japonskom	23
3.8	Vznik Bezpečnostných zborov a ich postupný vývoj.....	25
4	Džieitai: ukotvenie, konkrétna podoba a vývoj v čase	28
4.1	Základné smerovanie národnej obrany.....	29
4.2	Prvý plán vyzbrojenia obranných síl.....	30
4.3	Zmluva o vzájomnej spolupráci a bezpečnosti medzi USA a Japonskom	31
4.4	Nakasone, Biela kniha obrany a nové smerovanie.....	33
4.5	Štvrtý plán vyzbrojenia obranných síl, vyvrcholenie Nakasoneho snahy	36
4.6	Zmena bezpečnostnej situácie a nový náčrt bezpečnostného plánu.....	38
4.7	Smernice pre obrannú spoluprácu medzi Japonskom a USA	40

4.8	Sovietska vojna v Afganistane a druhý príchod Nakasoneho	42
5	Džieitai a súčasnosť	44
5.1	90-te roky a koniec Studenej vojny	44
5.2	Začiatok PKO	45
5.3	PKO do dnešnej doby.....	47
5.4	Reakcie verejnosti	48
5.5	Vplyv USA na zmenu džieitai po konci studenej vojny, Vzájomná deklarácia o bezpečnosti medzi Japonskom a USA.....	50
5.6	Nové smernice a rozšírenie pola pôsobnosti	51
5.7	Koizumiho vláda.....	53
5.7.1	Začiatok vojny v Afganistane	53
5.7.2	Vyslanie jednotiek do Iraku	55
5.8	Smernice v 21. storočí	57
5.8.1	Bezpečnostná situácia	57
5.8.2	Základné princípy bezpečnostnej stratégie.....	58
5.8.3	Zhrnutie smerovania	59
6	Problém džieitai: spory a samotná existencia.....	60
6.1	Prípád Sunagawa	60
6.2	Prípád Naganuma	62
6.3	Prípád základne Hjakuri.....	62
6.4	Otázka protiústavnosti džieitai	63
7	Záver	65
8	Zoznam literatúry	69

1 Úvod

Aj napriek splasnutí ekonomickej bubliny na začiatku 90-tich rokov patrí Japonsko nepochybne medzi tri najsilnejšie ekonomické veľmoci na svete. Jeho proexportne zameraná ekonomika má vplyv na krajiny po celom svete, a jej nečakaný rast bol v 60. a 70. rokoch ukázkou realizácie „ekonomického sna“.

O to väčší je vidno paradox, keď sa pozrieme na Japonsko a jeho rolu na celosvetovom poli v iných oblastiach. Napriek enormnej ekonomickej sile pôsobí Japonsko na prvý pohľad stále ako krajina, ktorá nemá záujem o zvyšovanie svojho mocenského a politického vplyvu. Medzi najmarkantnejšie argumenty môžeme spomenúť častokrát proklamovanú neexistujúcu armádu „v pravom slova zmysle“, striedmu účasť na medzinárodných misiách a prekvapujúcu citlivosť na politický nátlak zo strany USA. Práve kvôli tomuto pasívnemu prístupu je tento štát často kritizovaný za neaktivitu a nedostatočnú snahu o prejavovanie „patričnej zodpovednosti“.

Ako to ale vyzerá v skutočnosti? Je krajina, ktorá sa v deviatom článku svojej ústavy zrieka práva na vyhlásenie vojny a vlastníctva armády naozaj tak pasívna ako navonok pôsobí, alebo sa za týmto skrýva niečo iné? A najmä, akú úlohu v tomto hrajú japonské jednotky sebaobrany *džieitai* 自衛隊, ktoré oficiálne nemajú status armády?

Táto práca má za úlohu ukázať, že táto zdanlivá slabosť je len jedno veľké zjednodušenie skutočnosti. V nasledujúcich kapitolách sa pokúsim priblížiť a zanalyzovať zmeny, ktorými prešli Japonské sebaobránné sily *džieitai* za posledných 60 rokov, čiže od ich vzniku až po vývoj v posledných rokoch.

V prvej časti práce priblížim rámec tradícií medzinárodných teórií, v ktorom sa budem pohybovať. Táto kapitola nastolí tri zásadné medzinárodné teórie, ktoré vytvoria akýsi rámec, pomocou ktorého sa potom ľahšie chápu kroky, ktorými tieto jednotky v nasledujúcich rokoch prešli.

V nasledujúcej kapitole priblížim vznik a prvé kroky týkajúce sa napríklad formovania orientácie zahraničnej politiky Japonska, ktoré vytvorili základ pre vývoj ďalších smerovaní vývoja.

Nosná časť tejto práce spočíva v kapitolách štyri a päť, v ktorých priblížim konkrétne najväčšie zmeny a kroky, ktorými japonské sebaobranne sily prešli v druhej polovici 20. storočia, najmä snahe premiéra Nakasoneho o zvýšenie role *džieitai*, zmenu zamerania po ukončení Studenej vojny a postupnú orientáciu na aktivitu v medzinárodných misiách PKO, či angažovanie v pomoci USA v Afganistane a Iraku.

Predposledná, šiesta kapitola sa venuje najväčším súdnym kauzám, ktoré sa snažili otriasť existenciou *džieitai*. Priblížim, prečo sú jednotky *džieitai* označované ako protiústavné, a ako sa ich existencia ospravedľňuje.

V závere zhrniem priebeh celej práce, a hlbšie sa zamyslím nad chápaním *džieitai* a jeho zmien. Pokúsim sa obhájiť, že označenie Japonska ako tzv. „freeridera“ je krivé obvinenie, ktoré možno platilo v prvých rokoch po okupácií, ale od konca studenej vojny určite nie je aktuálne.

Ukážem, že všetky vyššie uvedené zjednodušovania sú naozaj len zjednodušovania, a pokúsim sa načrtnúť pravdepodobný vývoj v nasledujúcich rokoch.

Azda najväčší problém počas písania tejto práce bola obmedzená dostupnosť zdrojov. Ako je vidno zo zoznamu použitej literatúry, pracoval som takmer výhradne s anglickými a prevažne japonskými zdrojmi. Texty zmlúv, zápisy z rokovaní parlamentu a oficiálne dokumenty sú získané prevažne z oficiálnych internetových stránok japonského Ministerstva obrany a Ministerstva zahraničných vecí.

V práci používam slovenský prepis japonských výrazov, a pri uvádzaní japonských vlastných mien používam japonské poradie, čiže priezvisko predchádza krstnému menu. Všetky citácie originálnych textov sú vlastné preklady.

2 Vymedzenie teoretického rámca

Aj keď sa táto práca nevenuje priamo problematike štúdia medzinárodných teórií, pochopenie ich základných princípov je podstatné pre vysvetlenie jednotlivých historických udalostí, ktoré málokedy prichádzajú osamotené. Keď sa človek obhliadne za svojimi stopami, ktoré v piesku dejín spolu so zvyškom spoločnosti zanechal, tak pochopí, že zákon akcie a reakcie neplatí len vo fyzike, ale aj v dejinách ľudstva. Jednotlivé historické udalosti väčšinou na seba naväzujú a majú skôr formu následností vzniknutých na základe vzťahov, a to nielen v živote jedincov, ale aj v živote celých spoločností. Práve tieto vzťahy formované medzi spoločnosťami a štátmi, ich podoba a forma sú jeden z mnohých problémov, na ktorých odpoveď sa snažia nájsť teórie medzinárodných vzťahov.

Táto kapitola nemá za úlohu slúžiť ako univerzálny výčet existujúcich teórií, ale skôr priblížiť existenciu teórií, ktoré sa dajú použiť ako základný odrazový kameň pre širšie a kvalitnejšie pochopenie rozhodnutí, ktoré sa priamo alebo nepriamo dotýkajú vzniku a transformácií jednotiek *džieitai*.

2.1 Úvod do medzinárodných teórií

Medzinárodné vzťahy sú medzioborová sociálna veda, ktorá kombinuje poznatky histórie, politológie, sociológie, ekonómie a taktiež množstva iných spoločenských či matematických vied (ekonometria, geografia, štatistika a podobne). Drulák (2010, s. 29 – 30) určuje tri základné prínosy tejto vedy:

1. Umožnenie pozitívneho poznania reality medzinárodných vzťahov (podáva odpoveď na otázku, ako vyzerá realita). Minimálnym cieľom je pochopiť minulosť, orientovať sa v súčasnosti a pripraviť sa na budúcnosť medzinárodných vzťahov, cieľom maximálnym je predvídať ich budúcnosť

2. Poskytnutie normatívneho poznania reality medzinárodných vzťahov (podáva odpoveď na otázku, ako by veci mali byť). Umožňuje hodnotenie súčasnosti, ktoré spočíva v porovnaní momentálnych pomerov s pomermi žiaducimi
3. Teória pôsobí ako politický nástroj pretvárajúci realitu medzinárodných vzťahov. Princíp spočíva v tom, že teória odhalí zákonitosti, ktoré sa neskôr použijú pri snahe o aktívne pretváranie medzinárodných vzťahov. Platí teda postup: 1. Zmena dominantnej teórie – 2. Zmena dominantného návodu k jednaniu – 3. Zmena reality medzinárodných vzťahov

Samotný názov vedy „medzinárodné vzťahy“ je výraz veľmi obsiahly, a na rozdiel od univerzálneho prístupu zaštituje skôr zoskupenie najrôznejších teórií (realizmus, liberalizmus, konštruktivizmus, scientizmus, pozitivizmus a podobne¹), ktoré sa snažia riešiť problematiku z najrôznejších uhlov.

Z pomedzi mnohých teórií medzinárodných vzťahov sa zameriam a stručne priblížim tie tri, ktoré považujem pri vysvetľovaní formovania jednotiek *džieitai* (a taktiež pre pochopenie japonských medzinárodných vzťahov²) za najpoužitejšie. Jedná sa o tzv. realizmus, liberálno-idealistickú tradíciu a kritické smery, so zameraním sa na konštruktivizmus.

Pred priblížením jednotlivých smerov je dôležité pochopiť, že všetky tieto skupiny zahrňujú široký záber rôznych teórií. Nebudem sa podrobne zaoberať jednotlivými smermi a odchámkami v rámci jednotlivých skupín (napríklad rozdiel medzi realizmom a neorealizmom) a budem ich používať zjednodušene. Pre potreby tejto práce to bude ale dostačujúce.

¹ Táto terminológia má iný význam vo filozofii, alebo iných spoločenskovedných disciplínach ako v teórii medzinárodných vzťahov

² Hook, 2005, s. 41

2.1.1 Realizmus

Tento prístup je často (najmä z pohľadu liberálno-idealistickej tradície) považovaný za pesimistický, ale zástupcami realistickej tradície často proklamovaný ako najbližší k praxi a realite medzinárodných vzťahov. Ostatné smery bývajú zástupcami realizmu často nazývané utópiami a jedine realizmus podľa nich ukazuje medzinárodné vzťahy také, aké v skutočnosti sú³.

Základným cieľom realizmu, ktorého korene máme šancu nájsť už v 5. storočí p.n.l, je otázka prežitia v celosvetovej medzinárodnej anarchii, s čím sa neodlučiteľne spája problém moci. Jej zhromažďovanie je základným cieľom aktérov, pretože štát s väčšou mocou má nižšiu pravdepodobnosť byť napadnutý štátom s menšou mocou. Celkové rozloženie tejto moci je najdôležitejšou charakteristikou daného systému medzinárodných vzťahov. Moc je najčastejšie chápaná z pohľadu materiálnej základne, čo väčšinou označuje vojenskú silu. Medzi aktérmi neustále vládne nepriateľstvo a rivalita. Trvalý mier nie je možný, pretože štát nikdy nemá dostatok moci na to, aby sa mohol cítiť byť v bezpečí.⁴

Štáty sú chápané ako racionálne jednajúce entity, a preto sa analýzy a predvídanie ich jednaní musí odrážať od tohto základného bodu.

2.1.2 Liberálno-idealistická tradícia

Liberálno-idealistická tradícia je naopak z pohľadu realistickej tradície považovaná za prehnane optimistickú, nereálnu teóriu. Základom je prepozícia siahajúca ku Kantovi z 18. storočia, ktorá tvrdí, že demokratické štáty sa snažia medzi sebou zachovať mier⁵.

Verí, že progres je možný vďaka modernizácii najrôznejších platforiem: ekonómie,

³ Drulák, 2010, s. 54

⁴ Weber, 2009, s. 20

⁵ Dunne et al, 2007, s. 90

technológií, ľudskej morálky, komunikácie medzi štátmi a podobne. Okrem štátu sa zdôrazňuje aj význam najrôznejších inštitúcií (vnútroštátne subjekty, firmy, verejná mienka a podobne), ktoré majú rozhodujúci význam pre rozvoj spolupráce medzi štátmi.

Zdôrazňované sú aj iné dimenzie okrem politicko-bezpečnostných, napríklad hospodárska, normatívna, etická či technologická. Výsledkom týchto najrôznejších foriem interakcií je vzájomná závislosť a prepojenosť jednotlivých štátov.⁶

Vojna sa nepovažuje za prirodzený stav sveta a národné záujmy sú zaručené aj niečím iným ako len vojenskou silou. Liberalisti taktiež tvrdia, že štáty sú na sebe závislé, a veria v silu logického uvažovania a racionality, čo je jeden z mála spoločných znakov s realistickou tradíciou.

2.1.3 Kritické smery

Ako posledný smer, ktorý využijem v tejto diplomovej práci je takzvaný konštruktivizmus obohatený o prínos ostatných smerov, spolu s ktorými spadá pod skupinu kritických smerov. Tieto smery nepredstavujú ani tak konkrétnu teóriu, ako skôr všeobecnejší teoretický rámec, prístup, ktorý sa dá použiť pri analýze komplikovanosti medzinárodných vzťahov.

Podľa Wendta (1994) demonštrujú konštruktivistické prístupy spôsob, akým spôsobom medzi činiteľmi stratégií a inými politickými účastníkmi prebieha socializácia na základe vzájomnej interakcie smerom k vzniku štruktúr chovania, ktoré modelujú ich definície záujmov a racionality. Takéto chápanie spochybňuje racionalitu štátov a do popredia stavia očakávania, normy a identity, ktoré neskôr pôsobia na správanie štátov plávajúcich spolu na neistom mori medzinárodných vzťahov.

⁶ Daddow, 2009, s. 70

2.2 Otázka povahy medzinárodného rádu

Pre potreby tejto diplomovej práce ešte priblížim základné ideje, ktoré sa dotýkajú tejto problematiky. Ako uvediem neskôr, jednotky *džieitai* vznikli v období studenej vojny, počas ktorej sa realizovalo základné formovanie, hľadanie opodstatnenia a ideového rámca týchto jednotiek. V tejto kapitole by som rád zmienil najčastejšie ideje a pojmy, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie štátov ohľadom medzinárodných vzťahov, a ktoré sa budú dotýkať najmä situácie počas studenej vojny, kedy proti sebe stáli dva ideové tábory, ale ktoré sú aktuálne aj dnes, v 21. storočí.

2.2.1 Rovnováha moci

Tento výraz sa často dá nájsť v rôznych zmluvách a vyhláseniach politikov. Pomerne často sa bude vyskytovať aj v nasledujúcich kapitolách. Je to pojem vychádzajúci z realistickej tradície a paradoxne má v závislosti od literatúry veľmi široké spektrum významov. V tejto práci sa budem držať definície Druláka (2010), ktorá ju chápe ako „celková charakteristika medzinárodného rádu, podľa ktorej je moc v systéme viac menej rozložená medzi niekoľkými hlavnými aktérmi“.

Rovnomernosť rozloženie moci nemusí byť dokonalá. Podstatné je, aby ani jeden z aktérov nemohol dosiahnuť centralizáciu moci do vlastných rúk, pretože by to viedlo k rozrušeniu rovnováhy.

Čím je táto mocenská rovnováha dôležitá? Aj napriek tomu, že realistická (a rovnako aj neorealistická) tradícia chápe štáty ako entity, ktoré sa snažia zlepšiť si svoju pozíciu a stať sa „silnejšími“ ako ostatné štáty (alebo minimálne snažiť sa o vlastnú bezpečnosť), mocenská rovnováha zaručuje stabilitu celého systému, nezávislosť jednotlivých aktérov a taktiež poskytuje základy, na ktorých môžu vzniknúť ostatné inštitúcie (medzinárodné právo,

medzinárodné inštitúcie, spoločnosti a podobne).⁷

V prostredí studenej vojny medzi USA a Sovietskym zväzom sa často objavoval aj výraz „rovnováha strachu“. Albert Wohlstetter vo svojom článku „The Delicate Balance of Terror“ označil tento termín skôr ako príspevok k rétorike ako logike vojny. Evans a Newnham (1998) ním označujú situáciu, v ktorej si dvaja aktéri navzájom hrozia totálnym zničením a na tomto základe vzniká stabilný vzťah.

2.2.2 Otázka kultivovanosti a ľudskej povahy

Nie všetky teórie sa dotýkajú vzniku rovnováhy a moci na úrovni štátov. Jedna z najvlivnejších liberálno-idealistických úvah v tomto smere vychádza z presvedčenia, že práve vzdelanosť je jeden z hlavných faktorov, ktorý pomôže vymiesť vojnu⁸. Pod touto vzdelanosťou sa nemyslí všeobecná intelektuálna vyspelosť národa, ale konkrétne vzdelanie zamerané k odmietaniu násilia.

Aj napriek tomu, že táto myšlienka znie trošku vágne (neexistuje žiaden dokument, ktorý by dokázal vytvoriť univerzálnu príručku k „mierovej výchove“ vhodnú pre všetky kultúry, resp. je komplikované nájsť univerzálne a konkrétne učenie, ktoré by našlo rovnaký hodnotový prienik so svetovými spoločnosťami a kultúrami), na jej základe je napísaná napríklad všeobecná deklarácia ľudských práv, ktorá otázku výchovy k mieru rieši v článku 26: „Má pomáhať vzájomnému porozumeniu, znášanlivosti a priateľstvu medzi všetkými národmi a skupinami rasovými aj náboženskými, ako aj rozvoju činnosti Organizácie spojených národov pre zachovanie mieru.“⁹

⁷ Drulák, 2010, s. 148

⁸ Tamtiež, s. 152

⁹ Slovenský preklad použitý z www.amnesty.sk

3 História džieitai

3.1 Koniec vojny

Pre správne pochopenie vzniku a charakteru Japonských jednotiek sebaobrany v ich začiatku je potrebné začať priblížením okolností, ktoré charakterizovali stav Japonska po skončení druhej svetovej vojny. Tento stručný súhrn historických udalostí je totiž zásadný pre pochopenie v tej dobe stanovenej osnovy, podľa ktorej sa nasledujúce roky uberali v podstate všetky významnejšie kroky Japonska. V rámci rozsahu tejto práce sa zameriam na tieto vplyvy dotýkajúce sa medzinárodných vzťahov s okolitými štátmi (a najmä so Spojenými štátmi americkými) a prednostne na charakter japonských jednotiek sebaobrany *džieitai*. Ako neskôr uvidíme, táto osnova definovala ich podobu počas celého obdobia ich existencie, od povojnového obdobia až po dnešné dni. Tento vplyv má široký dosah nielen na ich právne vymedzenie, ale aj na to, ako sú sily *džieitai* vnímané a chápané verejnosťou v dnešnej dobe.

Od zvratu v Bitke o Midway (4. až 7. jún 1942), ktorý naštartoval začiatok konca úspechov Japonskej cisárskej armády¹⁰ trvalo zhruba 3 roky, čo sa 15. 8. 1945 celým Japonskom po prvý krát rozoznel prostredníctvom rozhlasu hlas cisára Hirohita, oznamujúci kapituláciu. Tento prednes, ktorý sa zapísal do dejín ako „Vysielanie drahocenného hlasu“ (玉音放送) znel síce veľmi nejasne a vágne a veľká časť obyvateľstva ešte niekoľko dní po samotnej kapitulácii nemalo o nej jasné informácie, ale jedna vec bola istá: vojna skončila, a pre Japonské cisárstvo skončila zdruvujúcou prehrou.

Dve zhodené atómové bomby, zdevastované hospodárstvo, vyčerpaná ekonomika a nevyčísliteľné škody na ľudských životoch uviedli Japonsko do pozície, z ktorej sa nutne každý štát spamätáva len veľmi ťažko. Mnohé fabriky a továrne boli čiastočne alebo úplne zbombardované, komunikácie a infraštruktúra zničená. Po vyhlásení kapitulácie, ktorá bola

¹⁰ 大日本帝國陸軍

formálne podpísaná 2. septembra na palube lode USS Missouri, sa najbližšie dni niesli v znamení „príprav na okupáciu“ Japonska. Tá bola prirodzene očakávaná s obavami. Obyvateľstvo malo strach z istej formy „odplaty“, ktorú by okupačné vojská vykonávali.

Okupáciu mala teoreticky pod palcom trinásťčlenná Komisia pre Ďaleký východ vo Washingtone a Spojenecká rada pre Japonsko v Tokiu. Vrchný veliteľ spojeneckých síl (Supreme Commander for the Allied Powers, skrátene SCAP) bol americký generál Douglas MacArthur, a v podstate sa celá okupácia konala pod jeho dohľadom. Do Japonska prichádza 30. augusta 1945 a okamžite začína vydávať prvé nariadenia týkajúce sa samotnej okupácie.

3.2 Okupácia

Okupácia prebiehala v rozpore s očakávaniami obyvateľstva. Reischauer uvádza¹¹, že Japonsko malo šťastie, že bolo okupované Američanmi. Svojou geografickou polohou a taktiež svojimi vnútrospoločenskými náladami sa Japonsko nachádzalo v zvláštnom rozpoložení medzi demokraciou a totalitárskym režimom. Vplyv USA jednoznačne pritlačil na jednu stranu váh, kvôli čomu sa Japonsko vydalo smerom parlamentnej demokracie.

Do samotnej okupácie sa zapojili najmä Americké jednotky¹², podporované tzv. BCOF (British Commonwealth Occupation Force), ktoré dosahovali veľkosť 46000 mužov¹³, a pozostávali z krajín Veľkej Británie, Austrálie, Indie a Nového Zélandu. Jednotky BCOF mali na starosť primárne západnú časť ostrova (prefektúry Šimane, Jamaguči, Tottori, Okajama, Hirošima a ostrov Šikoku), zatiaľ čo americké jednotky boli rozostavané po zvyšnom území.

Dá sa povedať, že celkovo bola okupácia prijímaná obyvateľstvom pozitívne. Prítomnosť

¹¹ Reischauer, 2006, s. 269

¹² Encyklopédia Kódanša uvádza číslo asi 500 000 mužov, neskôr zredukovaných na 150 000, nakoľko sa nevyskytovali problémy s bezpečnosťou, a hlavne 5000 byrokratov, ktorí sa starali o administratívne aktivity a plány

¹³ British Commonwealth Occupation Force 1945–52, <http://www.awm.gov.au/atwar/bcof.asp>

okupačných vojsk bola primerane akceptovaná, až na niektoré výnimky bola častá spolupráca a vychádzanie v ústrety.

Okupácia bola v Japonsku vykonávaná v podstate výhradne MacArthurom a jeho štábom. MacArthur patril k výnimočným ľuďom. Otec aj matka pochádzali z vojenského prostredia, po absolvovaní vojenskej školy vo Westpointe s vynikajúcimi výsledkami sa neskôr stal jej riaditeľom, v 50tich rokoch sa stal dokonca generálom. Počas druhej svetovej vojne síce musel vo Filipínach pred zdrvivším japonským útokom ustúpiť, ale neskôr Filipíny vydobyl naspäť, a stal sa legendárnou postavou druhej svetovej vojny¹⁴.

Prvé roky okupácie sa niesli v duchu reforiem a demilitarizácie, ktoré priblížim v nasledujúcich podkapitolách.

3.3 Zavedenie ústavy a reforiem

Azda najdôležitejšia reforma sa týkala zavedenia novej ústavy v roku 1947. Samotný obsah ústavy sa čiastočne odvoláva na Postupimskú deklaráciu¹⁵ z júla 1945, ktorá bola podpísaná prezidentom USA Henry Trumanom, prezidentom Čínskej republiky Čankajšekom a predsedom vlády Veľkej Británie Winstonom Churchillom. V tejto deklarácii boli určené požiadavky pre kapituláciu Japonska, predtým určené v Postupimskej konferencii.

Medzi najhlavnejšie časti tejto 13 bodovej deklarácie patrilo okrem iného aj zavedenie najrôznejších slobôd či ľudských práv vychádzajúcich z „európskeho štandardu“ (sloboda prejavu, vyznania, názoru), ale aj požiadavku na japonskú vládu na zrušenie všetkých prekážok, ktoré by mohli zabrániť šíreniu demokratických nálad medzi japonským ľuďom.

Rovnako ako sa v nej uvádza, cieľom okupácie nebolo „zničiť“ alebo zotročiť Japonsko ako národ“ (bod 10), ale vytvoriť podmienky pre revitalizáciu (ako hovorí napríklad aj bod 11, kde

¹⁴ Masuda, 2004, s. 9

¹⁵ <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>

sa píše o potrebe „umožniť Japonsku eventuálnu účasť v medzinárodných obchodných vzťahoch“).

Ako je vidno na Postupimskej deklarácii, tak proces formovania ústavy súvisel s vytvorením demokratického systému, ktorý by v rámci možností „vyhovoval“ Japonsku. Proti tejto značnej liberalizácii a nahradení ústavy z obdobia Meidži sa samozrejme zdvihli silné hlasy¹⁶. Prvotný návrh zo strany Japonska vyzeral len ako jemná úprava ústavy Meidži. Ten bol MacArthurom okamžite zamietnutý. Druhý návrh vytvorila americká strana, s prihliadnutím na ústavu Meidži a pripomienky japonských právnikov. Tento návrh bol neskôr ešte mierne pozmenený (nové bolo napríklad zavedenie dvojkomorového parlamentu), a konečná verzia ústavy bola prijatá cisárom 3. novembra 1946, so vstúpením do platnosti presne pol roka na to, čiže 3. mája 1947.¹⁷

Jednoznačne najsilnejší vplyv na zmeny *džieitai* má 9. článok ústavy, ktorý zakazuje Japonsku vlastniť armádu, a zbavuje ho práva vyhlásiť vojnu inému štátu. Názory na pôvodcu tejto myšlienky sa líšia, ale viacero zdrojov¹⁸ ukazuje na 44. premiéra Japonska, Kidžúróa Šideharu, ktorý bol známy svojím pacifistickým prístupom pred aj po vojne. Podrobnejšie sa problematike chápaniu deviateho článku budem venovať v závere.

Ostatné reformy obsahovali napríklad pozemkovú reformu (prerozdelenie a zmena podielov pozemkov medzi roľníkmi), snaha o rozbitie finančných monopolov zaibacu, reformu vzdelania a podobne. Pre pochopenie vzniku a premien *džieitai* je ale oveľa podstatnejšie spomenúť proces demilitarizácie.

¹⁶ Dower, 1999, s. 374, 375, 383, 384

¹⁷ Kodansha zv. 2, 1983, s. 4-5

¹⁸ Medzi najčastejšie citované zdroje patria memoáre Douglasa MacArthura (Reminiscences, 1964) a Kidžúróa Šideharu (Gaikó no godžúnen, 1951)

3.4 Demilitarizácia

Po skončení vojny musela byť Japonská armáda s takmer 80 ročnou tradíciou budovaná od dôb Meidži rozpustená. Postupimská dohoda spomínala v článku 9 zaručenie japonským ozbrojeným jednotkám návrat domov a umožnenie vedenia mierumilovného a produktívneho života. To bolo ale podmienené logicky odzbrojením všetkých jednotiek, ktoré v dobe kapitulácie činili asi 6 miliónov mužov.¹⁹

3.5 Založenie Záložného policajného zboru

V tejto kapitole priblížim okolnosti, ktoré predchádzali vzniku predchodcu *džieitai*, ktorými boli Záložné policajné zbory 警察予備隊. Tecuo Maeda vo svojej knihe „Dejiny *džieitai*“ uvádza, že sily *džieitai* sa narodili dvom rodičom: ich matka bol ekonomický rast Japonska, a otec studená vojna. Dovolím si tvrdiť, že tieto dva faktory reflektujú skôr samotný vývoj *džieitai* v priebehu času. Vznik Záložného policajného zboru je bohužiaľ ovplyvnený oveľa krvavejšími okolnosťami.

Azda nikto by si nebol býval myslel, že po skončení 2. svetovej vojny sa na svete nájdu krajiny, ktoré by skočili do ozbrojeného konfliktu. Opak bol ale pravdou. Dva roky po rozdelení Kóreje na „sever a juh“ začali vojská Severnej Kóreje ozbrojený útok na južnú polovicu Kórejského poloostrova za účelom násilného spojenia oboch zemí (za pomoci tichej podpory zo strany Sovietskeho zväzu a Čínskej ľudovej republiky).

Pár dní na to rozhodla OSN o intervencii. Vznikla koalícia s USA na čele, ktorá mala viesť útok. Hlavným veliteľom koaličných ozbrojených síl bol Douglas MacArthur, a práve účasť USA mala na nasledujúci vývoj udalostí v Japonsku rozhodujúci vplyv.

Po vypuknutí konfliktu v jún 1950 boli teda USA nútené presunúť do inkriminovanej oblasti okupačné jednotky umiestnené na území Japonska. 8. júla vydal MacArthur premiérovi

¹⁹ Kodansha zv. 6, 1983, s. 51

Jošidovi „List o posilnení japonských policajných jednotiek“, v ktorom požadoval vytvorenie policajnej rezervy o sile 75 000 mužov.²⁰ Tá by bola k dispozícii v prípade vzniku odbojov, vzbury, alebo v prípade útokov zo strany Sovietskeho zväzu.

O zhruba mesiac neskôr, 7. augusta, bol vznik Záložného policajného zboru 警察予備隊 odsúhlasený v parlamente, a od 10. augusta sa začal nábor. Nábor jednotiek, ktoré mali za úlohu „zaplniť diery“ po presunutých okupačných vojskách²¹. Tento proces síce vyzerá veľmi priamočiaro, ale realita bola iná.

Myšlienky týkajúce sa konkrétnej podoby prípadných ozbrojených jednotiek ale siahajú až do roku 1948, kedy MacArthur tvrdohlavo odmietol plán George F. Kennana a William Henry Drapera na znovuvyzbrojenie japonskej armády. Ako dôvody uviedol nasledujúce body²²:

1. Krajiny Ďalekého východu sa Japonska obávajú
2. Znovuvyzbrojenie Japonska nesúhlasí s pôvodným základným smerovaním Japonska
3. Aj prípadná remilitarizácia Japonska by viedla k vzniku armády treťotriednej kvality
4. Znovuvyzbrojenie by malo vysoko neblahý vplyv na ekonomické ozdravenie
5. Japonský národ nie je voči existencii vlastnej armády pozitívne naladený.

Rovnako bol aj iniciátorom myšlienky, ktorá presadzovala, že po podpísaní mierovej zmluvy majú okupačné vojská kompletne opustiť územie Japonska, ktoré si má ponechať civilnú políciu, obranné zložky malého rozsahu použiteľné proti povstaniam a občianskym nepokojom a pobrežnú hliadku použiteľnú proti ilegálnym príst'ahovalom, prípadne pašerákom. Japonsko nemalo mať v žiadnom prípade letectvo ani privátny letecký priemysel.

Príchod Kórejskej vojny a nutnosť vytvoriť na území Japonska istú „poistku“ v prípade problémov síce nečakane zasiahli do týchto plánov, ale z týchto bodov je cítiť istú rozpoltenosť

²⁰ Kodansha zv. 6, 1983, s. 58

²¹ Išii, 1990, s. 45

²² Masuda, 2004, s. 6-8

vo vnímaní týchto nových jednotiek. Snaha americkej strany proti MacArthurovým názorom a deviatemu článku ústavy viedla k vytvoreniu akejsi „poloarmády“. Táto „poloarmáda“ bola niečo viacej ako polícia, ale niečo menej ako armáda, a podobná rozpoltenosť sa týchto zložiek nutne držala aj najbližších pár rokov. V dobe vydania rozkazu k vytvoreniu týchto zložiek nebolo ani jasné, akú formu a akú štruktúru majú tieto jednotky mať. Má to byť súčasť policajných zložiek, alebo samostatná organizácia?

Postupne sa tieto nejasnosti ozrejмили, a 17. júla bol vydaný „Návrh osnovy Záložného policajného zboru“²³. V ňom sa po prvý krát objavila štruktúra, ktorá aj napriek názvu pripomínala štruktúru armády (priame velenie malo spadať pod premiéra, výzbroj mala obsahovať okrem pištolí aj iné ľahké zbrane a podobne).

V nasledujúcich kapitolách si ukážeme prerod a vývoj tejto nejasnej organizácie. Najprv by som ale chcel priblížiť formu, v ktorej prebiehal v tej dobe nábor adeptov.

3.6 Nábory do Záložného policajného zboru

Veľkým faktorom bolo už aj celkové nastavenie národa voči vytvoreniu takejto ozbrojenej zložky, nech už jej rozdielnosť s armádou bola zdôrazňovaná akokoľvek. Priemerný nástupný plat policajta v tej dobe bol 3991 jenov. Oproti tomuto bol nástupný plat jednotiek Záložného policajného zboru 5000 jenov (neskôr znížený na 4500 jenov), a členovia jednotiek mali zabezpečené bývanie, jedlo a oblečenie. Po dvoch rokoch bolo sľubované odstupné vo výške 60 000 jenov, v tej dobe obrovská suma. Ako bolo uvedené vyššie, nábor vybral 75 000 ľudí. Pri týchto podmienkach nie je prekvapivé, že sa do náboru nahlásilo viacej ako 380 000 mužov.²⁴

Nábory pokračovali asi do októbra 1950. Výcvik sa vykonával v bývalých amerických

²³警察予備隊に関する大綱案

²⁴ Maeda, 1994, s. 37

základniach a školách. Skôr či neskôr sa ale začali objavovať problémy. Postupom času sa začali vznikať komplikácie spojené s výškou platu (v lepších prípadoch dosahoval výšky 1000 jenov), nedostatkom zimných uniforiem a podobne. Oveľa väčší problém ale priniesla čistka v radoch bývalých politikov a najmä vojenských dôstojníkov. Tí tvorili z celkového počtu 210 288 ľudí takmer 80 percent (viacej ako 167 000), a nemožnosť ich použitia pri výcvikoch sa citeľne musela odraziť na kvalite výcviku.

Pre vyriešenie tohto problému sa naskytovali 3 spôsoby:²⁵

1. Získanie potrebných ľudských zdrojov z bývalých príslušníkov armády (ospravedlnených z čistky)
2. Získanie ľudských zdrojov z polície
3. Vyhlásenie všeobecného náboru pre verejnosť (nábor pre ľudí, ktorí mali skúsenosť s vedením väčších skupín ľudí)

Nakoniec sa zvolila kombinácia z verejného náboru (800 ľudí) a odporúčaných vládnych úradníkov (200 ľudí).

Šesťfázový výcvik (každá fáza bola zameraná na iný obsah, teoretický aj praktický, od používania ľahkých zbraní až po kanóny a mínomety) bol z počiatku pod dohľadom SCAP a Divízie verejnej bezpečnosti v spolupráci s japonskou políciou, pričom ľudí trénovali americkí dôstojníci. Obsah výcviku a ich spôsob pripomínal tvorbu „malej americkej armády“²⁶. Až neskôr sa o výcvik začali starať ľudia z verejného náboru a vybratých vládnych úradníkov.

Zodpovednosť bola neskôr presunutá pod Správu civilných záležitostí, ktorú viedol generálmajor Whitfield P. Shepard.

Financovanie bolo rozdelené medzi Japonsko a Ameriku. Z celkovej čiastky 324 miliónov

²⁵ Kuzuhara, s. 23

²⁶ Schonberger, 1989

dolárov potrebnej na ročné financovanie sa podielalo Japonsko zhruba dvoma tretinami (193 miliónov dolárov)²⁷.

Ako výsledok „príliš prísneho dohľadu“ na výcvik a iných dôvodov opustilo Národnú policajnú rezervu do jedného roka od založenia asi 8500 rezervistov (viac ako 10 percent).²⁸

3.7 Podpis Mierovej zmluvy a Bezpečnostnej zmluvy medzi USA a Japonskom

Mierová zmluva medzi Japonskom a spojencami bola podpísaná predstaviteľmi 45 krajín²⁹ 8. septembra 1951 (do účinnosti vstúpila 28. apríla 1952). Tento dokument, ktorý sa silno opieral o Chartu OSN a Všeobecnú deklaráciu ľudských práv oficiálne ukončil druhú svetovú vojnu, a taktiež aj zatiahol oponu nad statusom Japonska ako imperiálnej veľmoci.

Japonsko malo v tej dobe nadviazané diplomatické styky s 55 krajinami³⁰. Studená vojna a vtedajšia politická situácia ale neumožnili premiérovi Jošidovi podpísať „celoplošný“ mier, za čo bol kritizovaný akademikmi na čele s vtedajším riaditeľom Tokijskej cisárskej univerzity Nanbara Šigeruom.

Pre Jošidu bolo ale podstatnejšie v tej dobe čo najskôr zabezpečiť samostatnosť, nezávislosť a suverenitu Japonska. To všetko bolo podmienené podpisom mierovej zmluvy, ktorá ale musela byť (z hľadiska USA) z dôvodu existencie „priateľstva“ medzi Čínou a Sovietskym zväzom „podchytená“ Zmluvou o vzájomnej bezpečnosti medzi USA a Japonskom.

Studená vojna v Európe vytvorila pozoruhodnú rovnováhu medzi Sovietskym blokom a NATO. USA bolo určite dôležitým, ale nie jediným faktorom, ktorý určoval medzinárodnú

²⁷ Masuda, 2004, s. 30

²⁸ Kuzuhara, s. 26

²⁹ Maeda, 1995, s. 101

³⁰ Masuda, 2004, s. 100

politiku.³¹ Situácia v Ázii bola ale odlišná. V rámci zachovania rovnováhy si USA prialo znovuvyzbrojenie Japonska³² (čo s ohľadom na vtedajšiu situáciu nie je nelogické), ale Jošida sa tejto myšlienke bránil. Vysvetľoval to ekonomickým zaťažením, a taktiež deviatym článkom ústavy. Plnohodnotnému vyzbrojeniu bránila aj geopolitická nálada v danej oblasti (voči opätovnej obnove zbrojného potenciálu vyjadrovali obavy Austrália, Nový Zéland, Filipíny a aj iné krajiny).

Riešením bola akási stredná cesta, ktorá by sa dala označiť pojmom „kontrolované znovuvyzbrojenie“. Prítomnosť armády USA v Japonsku a podpísaná zmluva o spolupráci by tvorila zátku na fľaši s nápisom militarizmus, ktorú by okolité krajiny boli ochotné tolerovať. Táto zmluva sa považuje za najdôležitejší dokument definujúci Japonské bilaterálne vzťahy s USA.³³

Podpisom tejto zmluvy sa Japonsko pevne usadilo do klubu západných krajín. Taktiež si tým ale zaručilo aj politicky, ekonomicky a bezpečnostne slabšiu pozíciu voči tlaku Spojených štátov amerických.

Existuje viacero náhľadov na chápanie tejto zmluvy, a tieto náhľady sa líšia nielen svojím obsahom, ale aj dobou, v ktorej boli populárne. Vyššie spomenutá teória „zátka na fľaške“ sa občas striedala s chápaním ako „ručiteľ“ bezpečnosti a mieru (čo v podstate súhlasí s teóriou realistickej tradície mocenskej politiky), nakoľko dokázala zachovávať mocenskú rovnováhu v regióne, ale taktiež existovali aj hlasy, ktoré zmluvu kritizovali za jej možnosť stiahnutia Japonska do vojny, do ktorej by spadli USA.

³¹ Kavan, 2008, s. 324

³² Masuda, 2004, s. 101

³³ Hook, 2005, s. 148

3.8 Vznik Bezpečnostných zborov a ich postupný vývoj

Presne 12 dní po vstupe Mierovej zmluvy zo San Francisca do platnosti bol v japonskom parlamente odsúhlasený zákon o zriadení Úradu pre bezpečnosť, ktorý sa dá chápať ako prvý krok pre program znovuvyzbrojenia³⁴. Ako výsledok tohto zákona sa Národná policajná rezerva a Pobrežná rezerva spojili do Bezpečnostných zborov³⁵, a boli priradené k novovytvorenému úradu. Odsúhlasené bolo aj navýšenie počtu jednotiek. Pozemné sily dosiahli veľkosť 110 000 ľudí, námorné sily 7590. S týmto rastom bolo spojené aj navýšenie rozpočtu, ktorý v roku 1952 činil takmer 3 percentá hrubého domáceho produktu Japonska³⁶, čo v tej dobe činilo 177 miliárd jenov (v tej dobe pri menovom kurze 361,05 jena za dolár³⁷ asi 490 miliónov dolárov, čo aj pri zohľadnení inflácie v USA³⁸ bol oproti situácii z pred 2 rokov nárast o viac ako 40 percent).

Postupne sa menilo aj zameranie jednotiek. V súhlase s vtedajšou situáciou bolo 40% jednotiek umiestnených na najsevernejší ostrov Hokkaidó, ktorý sa nachádzal najbližšie k Sovietskemu zväzu. Jednotky boli obohatené o takzvané „špeciálne vozidlá“ (týmto neobvyklým termínom boli vtedy označované tanky, nakoľko sa *hoantai* nemohla označovať ako oficiálna armáda³⁹) a obohatením arzenálu o spojovacie lietadlá L-16, ktoré dostali Japonci ako dar od americkej armády začali aj prvé kroky k vytvoreniu vzdušných jednotiek.

Aj napriek tomu pokračoval počas nasledujúcich mesiacov zo strany USA neutíchajúci značný tlak na radikálne zväčšenie a posilnenie japonských obranných síl. V roku 1951 bolo

³⁴ Masuda, 2004, 105

³⁵ 保安隊

³⁶ Tiež, s. 106

³⁷ Výmenný kurz jenu k doláru, ktorý bol stabilný až do konca Brettonwoodskeho menového systému (1971).

Hodnota získaná z http://www.fxsys.com/study/abo_history_nen.html

³⁸ Historické hodnoty inflácie získané zo stránky

<http://www.usinflationcalculator.com/inflation/historical-inflation-rates/>

³⁹ Maeda, 1994, s. 46

vydané nariadenie MSA (Mutual Security Act), ktoré sa dá označiť ako pokračovateľ Marshallovho plánu. Pomocou tohto plánu zaručovalo USA spojeneckým krajinám, ktoré boli ochotné vstúpiť do vzájomnej dohody pomoc vo finančnej, technickej a bezpečnostnej oblasti. USA sa snažili v úvodnej fáze Studenej vojny zabezpečiť jednotu a pospolitosť.

Japonsko sa ale stále bránilo návrhu USA zhruba strojnásobiť počet jednotiek, a z plánu postupného vyzbrojovania nemalo v úmysle ustúpiť ani o krok. Toto nastavenie je možné vidieť aj v konferencii medzi Ikedom a Robertsonom⁴⁰, ktorá sa uskutočnila v záujme upresniť budúcu spoluprácu ohľadom bezpečnostných otázok medzi USA a Japonskom (a taktiež aj ako reakcia na obvinenia Socialistickej strany Japonska týkajúce sa neústavnosti jednotiek hoantai).

Ako najčastejší argument na postupné znovuvyzbrojenie neslúžil len deviaty článok ústavy (a prípadné politické a spoločenské komplikácie týkajúce sa jej zmeny), ale aj ekonomická situácia obyvateľstva (peniaze potrebné na obnovu pomoci ľuďom v hmotnej núdzi) a celková nálada v spoločnosti (pacifisticky nastavené obyvateľstvo).

V takejto atmosfére sa postupne vypracoval návrh na zmenu z Bezpečnostných zborov na Sebaobranne sily, ktoré by dokázali zaručiť „potrebnú ochrannú silu voči hrozbe priameho útoku z vonku“⁴¹. Táto zmena sa potvrdila v januári 1954, kedy Jošida predniesol na pôde parlamentu oznámenie o potrebe postupného posilnenia ozbrojených síl.

Zaujímavé sú úvodné slová, s ktorými Jošida otváral svoj prednes: 国力に応じて自衛力を漸増する基本方針については、何らかわるところはないのであります。(„Vo veci postupného zvyšovania obrannej sily štátu, nič sa nezmení“)⁴².

Vďaka podpore troch konzervatívnych strán (Japonská liberálna strana 日本自由党, Liberálna strana 自由党 a Strana progresu 改進黨) boli 2. júna odsúhlasené dva zákony:

⁴⁰ Konferencia, ktorá sa konala od 5. do 30. Októbra 1953 medzi premiérom Japonska Ikeda Hayatom a americkým diplomatom Walter S. Robertsonom

⁴¹ Maeda, 1994, s. 119

⁴² Tiež, s. 123

Zákon o zriadení Uradu pre obranu (防衛庁設置法) a Zákon o Sebaobranných silách (自衛隊法). Znovunarodené jednotky *džieitai* boli obohatené o vzdušné sily a všetky tri „podčasti“ boli pre efektivitu a celistvosť uložené pod nový orgán: Výbor pre spoločný štáb 統合幕僚会議.

Podobne ako pred 2 rokmi, aj teraz došlo k postupnému navýšeniu jednotiek. Pozemné jednotky dosiahli veľkosti 150 00, námorné jednotky 15800 a vzdušné jednotky 6200 mužov. Spolu s administratívou spadalo pod túto „organizáciu“ 184 539 ľudí.

V tejto kapitole sme mali možnosť vidieť založenie a postupný rast jednotiek, ktoré vytvorili základ pre jednotky *džieitai*. Je otázne, ako by vyzerala situácia v Japonsku, keby niet situácii v Kóreji, ale polemizovať nad týmto nie je cieľom tejto práce.

Základná podoba jednotiek bola ešte utvrdená zmluvami podpísanými s USA. V nasledujúcej kapitole si ukážeme, že postupné navyšovanie sa v silnejšej či slabšej intenzite opakovalo aj ďalších 50 rokov.

4 Džieitai: ukotvenie, konkrétna podoba a vývoj v čase

V roku 1947 bola vydaná japonským ministerstvom školstva učebnica občianskej náuky pre žiakov prvého ročníka nižších stredných škôl. V kapitole s názvom „Zbavenie sa práva na vojnu“ boli uvedené nasledujúce slová:

„...V tejto ústave sa Japonsko rozhodlo spraviť dve veci preto, aby sa už nikdy neopakovala vojna. Jedna z nich je v žiadnom prípade nevlastniť nič, čo sa používa pre vedenie vojny, čiže pešiakov, lode ani lietadlá. Odteraz Japonsko nebude mať pozemnú, námornú ani leteckú armádu.“⁴³

Po vypuknutí vojny v Kórei sa knižka používala už iba ako doplnkové čítanie, po roku 1952 sa prestala používať vôbec. Je veľkou iróniou osudu, že žiaci, ktorí sa ešte z tejto učebnice učili, zažili za necelých 7 rokov zrod a prekvapujúci nárast jednotiek, z ktorých sa za 50 rokov stala jedna z najmodernejších armád na svete.

V roku 1955 došlo k vzniku tzv. Systému 55 roku 五十五年体制, kedy sa rôzne politické strany spojili do dvoch veľkých celkov⁴⁴: z Liberálnej strany 自由党 a Japonskej demokratickej strany 日本民主党 vznikla Liberálne demokratická strana 自由民主党, čo bola reakcia na vznik opozičnej Japonskej socialistickej strany 日本社会党.

Prevaha pro-americky zameranej Liberálne demokratickej strany bola síce zárukou za relatívnu politickú stabilitu, ale vývoj udalostí v nasledujúcich rokoch sa dá za stabilný a kludný označiť len ťažko.

⁴³ Japonský originál znie: こんどの憲法では、日本の國が、けっして二度と戦争をしないように、二つのことをきめました。その一つは、兵隊も軍艦も飛行機も、およそ戦争をするためのものは、いっさいもたないということです。これからさき日本には、陸軍も海軍も空軍もないのです。

⁴⁴ Reischauer, 2006, s. 296

4.1 Základné smerovanie národnej obrany

25. marca 1957 bol vládou vydaný dokument s názvom Základné smerovanie národnej obrany 国防の基本方針, ako reakciu na mierne provokatívnu otázku v tej dobe mladého, tridsaťtri ročného socialisticky zameraného politika Masašiho Išibašiho 石橋政嗣, ktorý kritizoval neexistenciu akéhokoľvek plánu alebo jasného smerovania japonskej bezpečnostnej politiky⁴⁵. Reakciou na toto podpichnutie bol o dva mesiace vydaný jednoduchý dokument, ktorý definoval japonskú bezpečnostnú politiku v 4 hlavných bodoch:

1. Podporovať aktivity OSN, podporovať medzinárodnú kooperáciu a zabezpečiť realizáciu svetového mieru
2. Zabezpečiť všeobecné blaho, podporiť patriotizmus a vytvoriť základ, ktorý by zaručil bezpečnosť štátu
3. Postupne zaobstarať v rámci sily a podmienok štátu a v potrebnej miere efektívnu ochrannú silu pre potreby sebaobrany
4. Vysporiadať sa s prípadným zahraničným útokom na základe bezpečnostného systému s USA, dokým nebude OSN schopná splniť funkciu zabránenia takýmto útokom.

Aj spolu s krátkym úvodom sa týchto pár riadkov stalo akousi ústavou pre jednotky *džieitai*⁴⁶. V tomto dokumente nie je spomínaná žiadna konkrétna krajina, proti ktorej je potrebné sa vyčleniť, je to veľmi obecný, až prostý náčrt bezpečnostnej politiky.

Táto neurčitosť a vágnosť musela byť cielená. Vláda si dobre uvedomovala svoju pozíciu v tej dobe. Uprostred Studenej vojny bolo Japonsko geograficky umiestnené veľmi blízko ideovo nepriateľskému táboru, a preto sa čiastočne muselo spoliehať na americkú prítomnosť. Čiastočne silou presadzované zbrojenie narážalo (a stále naráža) na legislatívne problémy, a v tejto neurčitej situácii bolo nutné vytvoriť smerovanie, ktoré by neurčovalo nič konkrétne,

⁴⁵ Prepis tohto stretnutia použitý z <http://kokkai.ndl.go.jp/SENTAKU/syugiin/026/0388/02603250388022a.html>

⁴⁶ Maeda, 1994, s. 144

a dávalo o to väčšiu slobodu pre následné interpretácie do budúcnosti.

Takéto neručité prešlapovanie na mieste a neustála snaha vyhábať sa čomukoľvek konkrétnemu krásne charakterizuje aj podstatu jednotiek *džieitai*, ktorým rovnako neostávalo nič iné, ako sa opierať o vágne interpretácie pevne stanovených, ale ako sa ukázalo neskôr, pomerne voľných pravidiel.

4.2 Prvý plán vyzbrojenia obranných síl

Necelý mesiac po vydaní základného dokumentu, ktorý minimálne proforma definoval smerovanie japonskej bezpečnostnej politiky prebehla 14. 6. 1957 diskusia na tému „O cieľoch vyzbrojenia pre obrannú silu“ na ktorej bol vydaný ďalší dokument, „Prvý plán vyzbrojenia obrannej sily“ 第1次防衛力整備計画. Tento dokument približoval plány vlády týkajúce sa jednotiek *džieitai* pre nasledujúce obdobie, konkrétne sa jednalo o roky 1958 až 1960. Japonská vláda v ňom ukázala svoje plány zvýšiť počet pozemných jednotiek na 180 000 mužov, zvýšiť tonáž námorníctva na 124 000 ton⁴⁷ a vybaviť letectvo vo finálnej podobe 1300 lietadlami.

Tento plán bol prvý zo série celkovo štyroch plánov (posledný bol prijatý premiérom Nakasonem s cieľom splniteľným do roku 1976), ktoré postupne nalievali do jednotiek *džieitai* čím ďalej tým väčšie peniaze z rozpočtu⁴⁸. Tieto dokumenty vlastne presne kopírovali smerovanie nastolené pri vzniku ešte policajných zborov: postupné zosilňovanie jednotiek a snaha o vytvorenie sily, s ktorou by bola americká strana spokojná. Toto slúžilo ako základ pre dve veci. Na jednu stranu sa tým nasledoval stav, ktorý by vytvoril podmienky pre čo najskoršiu redukciu amerických vojsk umiestnených v Japonsku, na druhú stranu sa tým vytvorila základňa pre zbrojárenský priemysel. Nasledujúce plány totiž zvyrazňujú potrebu výroby a výskumu nových technológií pre vybavenie a výzbroj jednotiek *džieitai*.

⁴⁷ Toto číslo zodpovedá asi 200 lodiam

⁴⁸ Prvý plán určoval zhruba 1,5 bilióna, druhý plán zhruba 2,4 bilióna jenov.

4.3 Zmluva o vzájomnej spolupráci a bezpečnosti medzi USA a Japonskom

Azda najväčšiu reakciu verejnosti priniesol rok 1960. Od roku 1959 prebiehali rokovania týkajúce sa prijatia revízie bezpečnostnej zmluvy z roku 1951. Tá bola nakoniec prijatá v roku 1960, čomu ale predchádzalo postupné zhoršovanie situácie ako vnútro politickej (šarvátka medzi LDP a JSS) tak aj zahraničnopolitickej (zhoršovanie vzťahov medzi USA a Sovietskym zväzom). Sporné prijatie na nočnom zasadnutí (vládnúca Liberálna strana priviedla na rokovanie policajtov⁴⁹, a odsúhlasila prijatie zmluvy samostatne) nakoniec vyvolalo v ľuďoch pocit ohrozenia demokracie a prinieslo najväčšiu demonštráciu obyvateľstva od konca druhej svetovej vojny. Odboj bol zorganizovaný okolo Japonskej socialistickej strany, ďalej sa na ňom účastnili odbory, študenti, profesori, mierové organizácie a ďalšie. Demonštrácia nabrala takých rozmerov, že vtedajší premiér Kiši aj uvažoval o použití jednotiek *džieitai*. Po ratifikovaní zmluvy odstúpil a demonštrácie utíchli.

Oficiálne stránky⁵⁰ relatívne mladého ministerstva obrany hovoria dnes o týchto troch hlavných bodoch:

1. Zaistenie bezpečia štátu (využitie odstrašujúcej sily americkej armády)
2. Zaistenie bezpečia v okolitých územiach (možnosť využitia amerických základní na území Japonska na zásahy do okolitých štátov)
3. Výstavba stabilnejšieho bezpečnostného prostredia (snaha o vytvorenie stability na základe spolupráce medzi oboma štátmi)

Čo ale všetko mení táto zmluva, keď sa na všetkých 10 bodov pozrieme z blízka? V prvom rade to je cieľ, za akým boli americké vojská umiestnené v Japonsku.

Zjednodušene povedané, stará zmluva z roku 1951 definovala tento cieľ ako

⁴⁹ Koseki, 2010 Jún, s. 132

⁵⁰ <http://www.mod.go.jp/j/approach/anpo/worth.html>

„zabezpečenie mieru na ďalekom východe a potlačenie prípadných nepokojov v Japonsku“⁵¹. Po revízii sa toto zmenilo na „zabezpečenie mieru na ďalekom východe a v Japonsku“, potlačenie nepokojov bolo vypustené, čo zaručilo mierny nárast „samostatnosti“ Japonska. Otázne ostáva, čo všetko sa schováva pod veľmi vágnym pojmom „ďaleký východ“. Tento sporný bod bol niekoľkokrát prediskutovaný.

Nakoniec sa vláda uzniesla na definícii „v rámci tejto zmluvy je tým chápané územie, v ktorom môže americká armáda v Japonsku využívať základne a zariadenia na japonskom území prispieť k obrane odpovedajúcej na ozbrojený útok. Do tohto spadá zhruba územie na sever od Filipín a územia v okolí Japonska, v čom je obsiahnuté aj Kórea a Taiwan“⁵². V kapitole 5. 6 ukážem, že táto definícia sa časom nafúkla do značných rozmerov, a jej súvislosť s geografickým vymedzením klesla takmer na nulu.

Ďalším podstatným bodom bola nutnosť konzultácií v prípade využitia vojenských základní k zásahom v Ázii. Zmenila sa totiž dohoda, na ktorý odkazuje šiesty článok zmluvy. V ňom sa spomínajú nasledujúce tri podmienky, v akých sa musí konať konzultácia s japonskou vládou:

Dôležitá zmena týkajúca sa umiestnenia amerických vojsk v Japonsku (v prípade pozemnej armády sa to dotýka zmeny aspoň jednej divízie⁵³, v prípade letectva jednotky, ktorá zhruba odpovedá veľkosti pozemnej divízie, v prípade námorníctva jednej flotile)

Dôležitá zmena, týkajúca sa vybavenia americkej armády na japonskom území (dovoz jadrových hlavíc, rakiet stredného alebo dlhého doletu, prípadné výstavba zariadení)

⁵¹ 極東における国際の平和と安定の維持に寄与し、並びに、(・・・) 日本国における大規模の内乱及び騒擾を鎮圧するため

⁵² この条約に関する限り、在日米軍が日本の施設及び区域を使用して武力攻撃に対する防衛に寄与する区域である。かかる区域は、大体において、フィリピン以北並びに日本及びその周辺の区域であって、韓国及び台湾区域もこれに含まれる。

⁵³ Divízia je vojenská jednotka väčšia ako brigáda, menšia ako armádny zbor. V závislosti od doby, krajiny a okolností obsahuje zhruba 10 000 až 24 000 mužov.

Používanie japonského vybavenia a územia pre základne v prípade útočných akcií, ktoré nespádajú pod článok číslo 5.

Sebaobranných síl sa ale najviac dotýka práve piaty článok, ktorý hovorí o prípadnom útoku na jednu, alebo druhú stranu na „územiach pod správou Japonska“. Japonsko a USA sa zaviazali konať v tom prípade proti takejto hrozbe spoločne. Nakoľko Japonské jednotky *džieitai* nemali legislatívne umožnené zásahy do zahraničia sa tento článok týkal len útokov na územie Japonska.

Celkovo sa táto zmluva snažila vytvoriť dojem o „partnerstve“ medzi dvoma rovnocennými krajinami, Japonskom a USA.

Vyššie spomenuté konzultácie sa okrem iného spomínajú aj v oficiálnej korešpondencii medzi premiérom Kišim a ministrom zahraničných vecí Herterom. Pravda je ale taká, že za 50 rokov od podpísania tejto zmluvy sa tieto konzultácie nekonali ani raz, nehliadnuc na niekoľkonásobné zmeny či tzv. problém „pašovania“ jadrových hlavíc⁵⁴.

4.4 Nakasone, Biela kniha obrany a nové smerovanie

Existencia prvých 24 riaditeľov Úradu pre obranu (predchodca dnešného ministra obrany) bola v Japonsku braná často na ľahkú mieru. Až po 15 rokoch od zriadenia tohto úradu sa podarilo Nakasone Jasuhirovi 中曾根康弘 túto verejnú mienku zmeniť. Počas jeho obdobia „vládnutia“ nad bezpečnosťou Japonska a nebezpečnosťou jednotiek *džieitai* sa mu podarilo ako vôbec prvému riaditeľovi úradu pre obranu zaslúžiť o to, aby jednotky *džieitai* boli chápané ako „organizácia s tvárou“.⁵⁵

Ako sme si ukázali v predchádzajúcich kapitolách, *džieitai* bol verejnou činnosťou chápaný ako

⁵⁴ Podrobnejšie v Aketagawa, 2010 Jún, 138-140, ide o utajovaný prenos jadrových hlavíc na palube lodí americkej armády, ktoré kotvili v japonských prístavoch

⁵⁵ Maeda, 1994, s. 188

istá neurčitá hmota, ktorá síce existovala, ale ako keby nebolo veľmi isté prečo vôbec vznikla (vágny prerod z policajných rezerv) a za akým účelom vlastne existuje (slovo *džieitai* nebolo spomenuté v dokumente „Základné smerovanie národnej obrany“ z roku 1957 ani len raz).

Zmenu v chápaní *džieitai* priniesol až Nakasone Jasuhiro (predtým zastával funkciu ministra dopravy, neskôr sa stal ministrom vedy, ministrom medzinárodného obchodu a v rokoch 1982 až 1987 bol premiérom), ktorý bol v januári roku 1970 inaugurovaný do pozície riaditeľa Úradu pre obranu 防衛庁長官.

Tento pronárodne orientovaný politik zaviedol pravidelné vydávanie Bielej knihy obrany 防衛白書, v ktorej neboli len spomenuté stratégie štátu, ale napríklad zdôrazňovaná aj dôležitosť ochrany štátu, podstata *džieitai* a podobne. Táto Biela kniha obrany je neskôr po päťročnej prestávke od roku 1976 „každoročne vydávaný dokument, ktorý slúži k tomu, aby národ hlbšie chápal základy obrany Japonska“.⁵⁶

V roku 2011 bolo vydané 37. pokračovanie tohto dokumentu. Je voľne dostupný na stiahnutie z internetových stránok ministerstva obrany, kde sú okrem iného aj dokumenty v komixovej verzii určené pre deti. Za poplatok sa dá prípadne objednať aj tlačaná verzia⁵⁷.

Biela kniha priniesla zmenu, ktorú štát obhajujúci *džieitai* tak dlho potreboval. Vláda sa už nesnažila malátne vysvetliť ich existenciu, ale po dvadsiatich rokoch od vzniku sa konečne aktívne snažila obyvateľstvu „predať“ a zvýrazniť ich dôležitosť.

Prvé vydanie tejto knihy sa začína kapitolou „Cesta nového Japonska“⁵⁸. V niekoľkých riadkoch stručne popisuje snahu Japonska dohnať západný svet v ére Meidži, víťazstvo vo vojnách s Čínou a Ruskom, až po prehru v druhej svetovej vojne. Japonsku sa ale podarilo ekonomicky postaviť na nohy, a aj keď ešte priemerná životná úroveň obyvateľov nedosahuje

⁵⁶ 防衛白書は、わが国防衛の基本について国民の理解を深めるため毎年刊行しているものである、
citácia z <http://www.mod.go.jp/j/publication/wp/index.html>

⁵⁷ http://www.clearing.mod.go.jp/hakusho_data/2011/w2011_00.html

⁵⁸ 新しい日本の進路, získané z http://www.clearing.mod.go.jp/hakusho_data/1970/w1970_01.html

úrovne v rozvinutých krajinách, Japonsko sa dokázalo vyšplhať na druhú ekonomickú priečku vo výške GNP, hneď za Spojenými štátmi americkými. A práve takéto Japonsko si v roku 1970 vytýčilo dva ciele:

1. Vytvoriť základ pre materiálne, rovnako ako aj pre duchovné bohatstvo národa.
2. Vytvoriť rovnováhu medzi vnútornou prosperitou a zodpovednosťou voči zahraničiu.

Z týchto riadkov cítiť postupne narastajúce sebavedomie, ktoré by sme ešte pred niekoľkými rokmi v Japonsku hľadali asi márne. Tieto odstavce taktiež vytvárajú dojem, ako keby Japonsko pochopilo zmenu v medzinárodnom prostredí. Medzi USA a Sovietskym zväzom došlo vďaka politike détente k miernemu zlepšeniu vzťahov (tzv. pingpongová diplomacia medzi USA a Čínou v nasledujúcich rokoch viedla taktiež k normalizácii vzťahov medzi týmito dvoma krajinami), a Japonsko sa dostalo na úroveň, kedy je schopné ukázať snahu vyjadriť „zodpovednosť“ voči zahraničiu.

Je zaujímavé sledovať, ako Nakasone túto zodpovednosť chápe. Odvážne tvrdí, že Japonsko sa vydalo na cestu „vojensky slabej ekonomicky silnej veľmoci“. Hneď v nasledujúcich riadkoch sa ale uvádza, že: „Je nám jasná zodpovednosť a hranice v spolupráci medzi USA a Japonskom týkajúce sa vzájomnej garancie bezpečnosti. A práve preto budeme podporovať stavanie vlastného japonského systému obrany, prispievať efektívne k vzájomnej spolupráci, a za stáleho pružného využívania Bezpečnostnej zmluvy medzi Japonskom a USA podporovať integráciu amerických vojenských základní v Japonsku.“⁵⁹

Samotné slovo „*džieitai*“ sa spomína až v druhej z troch častí dokumentu, ktorá sa venuje „Podobe japonskej obrany“. V nej je popísaná geopolitická situácia v regióne, základy obrany,

⁵⁹ 「われわれは、相互安全保障上の日米協力の責任と限界を明らかにし、このため日本固有の防衛体系を確立しつつ相互協力を効率的に行い、日米安全保障条約を弾力的に運用しつつ在日米軍基地の整理統合を促進していく」

a taktiež je tam riešená otázka protiústavnosti *džieitai*, ktorá sa opiera o rozhodnutie najvyššieho súdu z prípadu Sunagawa 砂川事件, ktorému sa budem podrobnejšie venovať v kapitole 6. 1. Nasledujú kapitoly, ktoré presne vymedzujú hranice, za ktoré *džieitai* nemôže ísť (legislatívne a strategické), a táto časť končí stručným popisom bezpečnostnej zmluvy medzi USA a Japonskom.

Posledná časť sa venuje momentálnemu stavu Japonska a problémom *džieitai*, kde sa spomína ekonomický dopad *džieitai* a ich vnímaním verejnosti v rámci, aj mimo Japonska. Práve posledná časť, ktorá ako keby sa snažila vytvoriť čo najsilnejší dojem, hovorí o tom, že mnohé krajiny majú strach z opätovnej remilitarizácie Japonska, nakoľko rýchly ekonomický rast, v ktorom sa práve teraz Japonsko nachádza viedol na začiatku 20. storočia k radikálnemu vzostupu pravice.⁶⁰

V tejto časti Bielej knihy sa ale zvyrazňuje, že štátna stratégia Japonska spočíva v termíne „mierumilovný štát“ 平和国家 a Japonsko si vždy bude držať len obrannú silu v minimálnej možnej miere, ktorá jej bude zaručovať bezpečnosť.

4.5 Štvrtý plán vyzbrojenia obranných síl, vyvrcholenie Nakasoneho snahy

Nakasone ale neostal len pri snahe o vylepšiť obraz *džieitai* v očiach verejnosti. Počas obdobia jeho vládnutia v kresle riaditeľa úradu pre bezpečnosť bol vydaný „Štvrtý plán vyzbrojenia obranných síl“, ktorý nebol len obyčajným pokračovaním plánu predchádzajúceho (ako tomu bolo u posledných troch plánoch).

Japonsko sa v tejto dobe dostávalo medzi svetovú ekonomickú špičku. Každý rok presahovalo 10 percentný ekonomický rast, a už v roku 1968 sa z neho stala ekonomicky druhá

⁶⁰最近、わが国の自主防衛努力に対して、諸外国の中には、わが国に軍国主義が復活するのではないかという疑念をいだいている国もあるといわれている。これは、わが国が順調に高度経済成長を続けている現状に注目し、かつて日本が経済発展を軍事力を背景にして推進しようとした歴史的事実から、再び同じ道を選ぶのではないかという危ぐの念に端を發したものであろう。

najsilnejšia krajina na svete.

Po skončení vojny vo Vietname sa začali s Japonskom rozhovory o navrátení Okinawy⁶¹, a taktiež pomaly uplynula desaťročná lehota, počas ktorej sa mohli Japonsko aj Amerika rozhodnúť o prerušení bezpečnostnej zmluvy, podpísanej v roku 1960.

Na druhú stranu, USA sa orientovali opačným smerom. Ťažkú vojnu vo Vietname sprevádzala ekonomická stagnácia a problémy s dolárom. Neskôr vydaná Nixonova doktrína (taktiež nazývaná Doktrína z Guamu) z roku 1969 ešte viacej oslabila v očiach Japoncov pozíciu Ameriky, keď USA prezentovalo názor, že sa nebude viacej angažovať v obrane spojeneckých štátov, ale že v prípade potreby bude ochotné pomôcť.

Rastúce sebavedomie Japonska sa napokon prejavilo v takzvanej „teórii samostatnej obrany“ 自主防衛論, v ktorej rytme Nakasone neváhal pokračovať v posilňovaní jednotiek *džieitai*.

Štvrtý plán navrhoval zachovanie momentálneho stavu spojené s postupným skvalitňovaním výbavy. Pozemným jednotkám mali byť postupne dokúpené ďalšie tanky a samohybné delá. Cieľom bolo vytvoriť 5 obranných oblastí s celkovo 13 divíziami (počet mužov nezmenený na 180 000).

Námorné jednotky mali zlepšiť svoju schopnosť operácií v okolitých vodách, v pláne bolo zavedenie výbavy protilodných rakiet, vrtulníkových torpédoorbcov, čo by viedlo k celkovému zvýšeniu tonáže na 247 000 ton. Oproti plánu z pred necelých 20 rokov to je takmer dvojnásobné číslo.

Letectvo malo byť zmodernizované a obohatené o niekoľko nových stíhačiek F4 Phantom, ktoré môžeme na niektorých základniach nájsť aj doteraz. Celkové náklady na tento plán mali byť viac ako dvojnásobne vyššie ako náklady na tretí plán.

⁶¹ Okinawa bola navrátená Japonsku v máji 1972 po podpísaní dohody medzi americkým prezidentom Richardom Nixonom a japonským premiérom Sató Eisakum 17. júna 1971

Nakasone týmito krokmi sledoval aspoň čiastočné vymanenie sa z pod ochranných krídel USA. Bezpečnostná zmluva z pred 10 rokov už nebol základ pre japonskú bezpečnostnú politiku. Tým sa mal stať *džieitai*, pre ktorý by zmluva medzi Japonskom a Spojenými štátmi americkými bola len doplnkom.

Tento plán mu však úplne nevyšiel, nakoľko sa na neho zvalila kritika hneď z viacerých strán (najsilnejšie hlasy boli počuť od konzervatívne krídla proamericky naladenej frakcie Liberálno-demokratickej strany 自民党親米派 z okolia premiéra Satóa a obavy okolitých štátov na čele s Čínou, ktorá vyjadrila silné znepokojenie nad remilitarizáciou Japonska).

Po incidente Jukia Mišimu, ktorý 25. novembra 1970 spáchal priamo v budove jedného z veliteľstiev *džieitai* rituálnu samovraždu seppuku sa verejný názor proti *džieitai* ešte zhoršil, a Nakasone bol nútený sa svojho plánu na masívne posilnenie sebaobranných jednotiek zriecť. Dočasne skončila éra dlhodobých plánov, financovanie Úradu pre bezpečnosť sa zmenila na každoročne revidovaný model, a Nakasone musel na svoj post rezignovať.

Ani zďaleka sa ale nedá povedať, že sa vzdal, i keď na svoj návrat si musel počkať celých 11 rokov. Štvrtý plán bol nakoniec prepracovaný od nuly, a o rok neskôr bol v roku 1976 nakoniec schválený.

4.6 Zmena bezpečnostnej situácie a nový náčrt bezpečnostného plánu

Prvá polovica 70tich rokov znamenala pre Japonsko veľkú zmenu z ekonomického aj zahraničnopolitického hľadiska. Paradoxne, impulzy k týmto veľkým zmenám prišli z vonkajšku. Prvý z nich bola ropná kríza, keď arabský svet zaviedol radikálne obmedzenia na export ropy do krajín západného sveta kvôli podpore Izraelu Amerikou v Jomkipurskej vojne. Tento krok sa samozrejme dotkol aj Japonska, ktoré bolo na importe surovín, a najmä ropy závislé, čo muselo nutne viesť k obmedzeniu výroby a spomaleniu ekonomického rastu.

Druhý impulz bol koniec Brettonwoodskeho menového systému. Ukončenie možnosti

zamenit' doláre za zlato prinieslo radikálnu zmenu na japonských trhoch. Štandard 1 dolár = 360 jenov, na ktorom stála japonská ekonomika prestal platiť. Japonská ekonomika bola v tej dobe ťahaná hlavne exportom, a práve tieto firmy zasiahla táto zmena najviac. Nasledoval pád Tokijskej burzy, čo dopomohlo k raste vlny nervozity.

Tretí impulz sa týkal zmeny smerovania v zahraničnej politike USA, ktorá v regióne silno určovala zahraničnú politiku Japonska. Normalizácia vzťahov s Čínou bola výsledkom mäkkej diplomacie, čiže rokovaní, a neskôr bola ešte utvrdená návštevou prezidenta Nixona v Pekingu. Japonsko bolo z tohto počinu zmätené, nakoľko sa do tej doby orientovalo skôr na pozitívne vzťahy s Taiwanom⁶², ktoré boli výsledkom uznania nacionalistickej vlády v roku 1952 na naliehanie Spojených štátov amerických. Zrazu ale najväčší strategický partner Japonska zvolil opačnú taktiku: Normalizácia vzťahov s Čínou. Postupný presun jednotiek mimo Áziu. Ideovým nepriateľom už prestávala byť Čína. Na jej miesto bol posunutý Sovietsky zväz⁶³. S týmto bola spojená aj zmena „veľkej stratégie“. Ochrana pevniny ustúpila moru a vzduchu, a bolo to práve Japonsko a jeho jednotky „sebaobrany“, ktoré sa muselo tomuto všetkému prispôbiť. Japonsko bolo zodpovedné za ochranu „morskej trasy“.

Z ekonomických dôvodov (v roku 1974 zažilo Japonsko prvýkrát od vojny záporný hospodársky rast) sa ale nakoniec Japonsko rozhodlo pre zmenu stratégie. Ukázalo sa, že plány s dlhodobým výhľadom, ktoré malo Japonsko vo zvyku schvalovať od roku 1957 nebolo možné v tej dobe podporovať ďalej, a namiesto toho sa vláda zamerala na vypracovanie dokumentu s názvom „Náčrt bezpečnostného plánu“ 防衛計画の大綱.

Na popud opozície bola do tohto dokumentu zakomponovaná schéma „horného limitu minimálne potrebnej obrannej sily pre obdobie mieru“. Taktiež bola určená hranica maximálnej

⁶² Reischauer, 2006, s. 307

⁶³ Maeda, 1994, s. 217

hodnoty výdavkov na vojsko vo výške 1% HDP.⁶⁴

Je ľahkou iróniou, že výška týchto limitov takmer dokonalo kopírovala navýšenia, ktoré boli určené v revidovanom štvrtom pláne vyzbrojenia obranných síl (13 divízií pozemných síl o sile celkovo 180 000 mužov, námorníctvo malo mať lode celkovo o hmotnosti 280 000 ton, vzdušné sily mali mať tri letky, celkovo asi 800 strojov).

4.7 Smernice pre obrannú spoluprácu medzi Japonskom a USA⁶⁵

V posledných podkapitolách som objasnil postupný vzrast japonských obranných zložiek, a najmä ich blízky vzťah so Spojenými štátmi americkými. S plynutím času dokázali japonské *džieitai* prejsť popod prísnu latku nastavenú ústavou a postupne sa vyvinuli v kvalitne vybavenú organizáciu, ktorá čím ďalej tým viac začala pripomínať armádu. Silný ekonomický rast v 60. a 70. rokoch navyše vykatapultoval Japonsko na popredné priečky svetových veľmocí, a koncom 70-tich rokov dosiahlo Japonsko „viac než sto rokov starý cieľ z obdobia Meidži: dohnať Západ.“⁶⁶

Toto ale platilo viac menej len v ekonomickej rovine. Ako sa často uvádza⁶⁷, Japonsko neustále vykazovalo aj napriek svojej výške HDP istú formu slabosti voči USA, a to v otázke politickej aj bezpečnostnej. Medzi Japonskom a USA síce existovali uzavreté bezpečnostné dohody a zmluvy, ale do konca sedemdesiatych rokov stále nebola určená konkrétna podoba spolupráce, ktorá mala v krízovom období medzi USA a Japonskom existovať.

Americká armáda totiž pôvodne chápala Bezpečnostné zložky a neskôr *džieitai* ako príliš slabú vojenskú silu na to, aby sa na ňu mohla spoliehať⁶⁸. Vyššie spomenutý piaty článok

⁶⁴ Maeda, 1994, s. 222

⁶⁵ 日米防衛協力指針、ガイドライン

⁶⁶ Reischauer, 2006, s. 309

⁶⁷ Hook, 2005, s. 21-24

⁶⁸ Hisae, 2010 Jún, s. 143

bezpečnostnej zmluvy medzi Japonskom a USA síce hovoril o spolupráci medzi armádami oboch zemí v prípade núdze, ale forma spolupráce nemala položené absolútne žiadne presné základy. Japonsko ale postupne v rámci prvého až štvrtého plánu na modernizáciu a dovybavenie vylepšilo všetky tri časti svojich jednotiek (pozemné, námorne aj vzdušné). *Džieitai* už neboli len „železná rezerva“ pre prípad útoku. *Džieitai* boli s vybavením ako stíhačky F-15 (objednané na základe posudku z 1975) alebo protiponorkovými lietadlami P-3C viac než schopné odolať útoku z vonkajšku.⁶⁹

A práve novo navrhnuté smernice mali v roku 1978 stanoviť presnú formu spolupráce medzi japonskými a americkými vojenskými jednotkami počas azda najhlbšej fázy studenej vojny. Rozhodnutie o vytvorení smerníc vzniklo v roku 1975, keď sa stretli americký prezident Gerald Ford s premiérom Miki Takeom (spolu s ministrami zahraničných vecí Mijazawa Kiičim a Henry Kissingerom). Na základe tohto stretnutia, kedy sa vzájomne overili strategické ciele, vznikol na jeseň roku 1976, zhruba v rovnakom období ako bol schválený náčrt bezpečnostného plánu, spoločný Výbor pre bezpečnostnú spoluprácu 防衛協力小委員会. Ten bol zodpovedný za výskum a konzultácie týkajúce sa upresnenia konkrétnej podoby smerníc.

Výbor pozostával z troch štruktúr, ktoré sa kvôli nutnosti špecializácie zamerali na nasledujúce tri oblasti spolupráce: stratégia, informácie, logistická podpora. Definitívna podoba smerníc vznikla po dvoch rokoch vzájomných diskusií a stretnutí. V zásade sa ustanovili tri základné okruhy vzájomnej spolupráce:

1. Snaha o zabránenie vzniku konfliktu
2. Riešenie v prípade ozbrojeného konfliktu na Japonsko
3. Spolupráca medzi Japonskom a USA v prípade, že v okolí Japonska v regióne d'alekého východu dôjde k situácii, ktorá by mala významný vplyv na bezpečnosť Japonska

⁶⁹ Davies & Dildy, 2007, s. 152

Konkrétne detaily samozrejme zverejnené neboli, ale je jasné, že ich vznik znamenal ďalší posun v charaktere jednotiek *džieitai*. Od novembra 1978, kedy boli tieto smerenice vydané začali spoločné pravidelné tréningy s armádou USA a výcvik na úrovni samostatných jednotiek. Občasné výcviky na úrovni inštrukcií sa síce občas vykonávali pri príležitosti zapožičiavania lodí námorným jednotkám⁷⁰, ale nikdy nedosahovali úrovne manévrov za účelom trénovania krízových situácií a podobne.

Námorné vojská mali prvé cvičenie v rámci RIMPAC⁷¹ na jeseň roku 1980, námorné a letecké jednotky si po prvý krát vyskúšali spoločné manévry v decembri 1983⁷².

4.8 Sovietska vojna v Afganistane a druhý príchod Nakasoneho

Ofenzíva sovietskych vojsk v Kábule na konci roka 1979 mala dopad aj na situáciu v Japonsku. Rusko nebolo už len nehybný ideový nepriateľ zo severu. Doteraz nejasná hrozba začala naberať konkrétne obrysy a po zvolení Reagana na stoličku amerického prezidenta s jeho nekompromisnou politikou voči Sovietskiemu zväzu tlak na Japonsko zo zahraničia ešte zosilnel.

V takomto prostredí vstúpil na japonskú politickú scénu Nakasone Jasuhiro, tentokrát už ale ako premiér, a tým pádom aj hlavný veliteľ *džieitai*. Od jeho rezignácie z postu ministra obrany pred jedenástimi rokmi sa jeho premýšľanie veľmi nezmenilo, a ďalej pokračoval vo svojej politike presadzovania posilňovania *džieitai*.

V roku 1986 sa vrátil systém Stredne dlhých plánov na vyzbrojenie obranných síl⁷³, ktoré sa až nápadne podobali na prvý až štvrtý plán, ktoré sa vzťahovali na rozvoj medzi rokmi 1958

⁷⁰ Maeda, 1995, 302

⁷¹ RIMPAC je skratka pre „Rim of the Pacific Exercise“ (Cvičenie na kraji Pacifiku), každoročne usporiadané manévry, ktorých sa zúčastňujú pod záštitou Spojených štátov amerických, 環太平洋合同演習

⁷² Macuo, 1987, s. 196 - 213

⁷³ 中期防衛力整備計画

až 1976. Počas Nakasoneho vlády (27. novembra 1982 až 6. novembra 1987) sa výdaje na *džieitai* jeden jediný krát prešvihli cez stanovenú hranicu 1 percenta, čo znova rozvírilo more diskusie. Okrem snahy posilniť vojensky Japonsko na úroveň hodnú jeho ekonomickej pozície sa Nakasone preslávil aj svojim otvoreným prístupom k zmene ústavy, alebo návštevami svätyne Jasukuni⁷⁴.

Nič ale nevyvolalo tak búrlivé reakcie ako jeho výrok v rozhovore pre Washington Post počas jednej návštevy USA v 1983. Na otázku, ktorá bola Nakasonemu položená ohľadom charakteru japonskej zahraničnej politiky odpovedal, že si predstavuje Japonsko ako „nepotopiteľný bojový krížnik“⁷⁵, ktorý by bol schopný odvrátiť prípadný útok zo strany Sovietskeho zväzu.

Zvyšovanie dôležitosti *džieitai* v posledných rokoch studenej vojny je možné chápať ako „oneskorenú zmenu na vojenskú superveľmoc“⁷⁶. Japonsko sa v tomto zmysle vydalo pod taktovkou Nakasoneho na cestu za vlastnou, oneskorenou, mierne prekrútenou predstavou o „medzinárodnom štáte“.

⁷⁴ 靖国神社. Táto svätyňa je obecne zasvätená dušiam tých, ktorí v boji za Japonsko položili život. Medzi ne patria aj tie osoby, ktoré boli Tokijským tribunálom v rokoch 1946-1948 označené za vojnovým zločincov triedy A. Od tej doby je svätyňa predmetom mnohých kontroverzných diskusií

⁷⁵ 不沈空母

⁷⁶ Maeda, 1995, s. 312

5.1 90-te roky a koniec Studenej vojny

Studená vojna síce celý čas vytvárala akýsi status quo v podobe napätého mieru, ale tento mier mohol v ktorýkoľvek okamžik prepuknúť do otvoreného konfliktu. Po páde Berlínskeho múru na jeseň 1989 a následnému rozpadu Sovietskeho zväzu na konci roka 1991 si svet na obidvoch stranách ideovej bariéry oddýchol. Medzinárodná politika a diplomacia nabrala druhý dych.

Táto radikálna zmena mala ale na existenciu *džieitai* dva veľké dopady. Jednak veľký imaginárny nepriateľ v podstate cez noc zmizol, a s ním aj hrozba Tupolevovov s jadrovými hlavicami, hrozba útoku zo severu na Hokkaidó, teória nepotopiteľného krížnika a podobne. *Džieitai*, ktoré doteraz vytvárali obrannú poistku proti prípadnému útoku zo strany červeného nepriateľa na okamih stratili cieľ svojej existencie, a tento cieľ musel byť pre oprávnenie fungovania jednotiek niečím nahradený.

Takmer okamžite sa preto stred pozornosti presunul zo Sovietskeho zväzu na Čínu a Severnú Kóreu, ktoré tvorili pre *džieitai* nové opodstatnenie existencie.

Druhý dosah sa týkal dosahu *džieitai* na medzinárodnom poli. Najmä s príchodom Vojny v Perzskom zálive⁷⁷ začali silnieť hlasy zo strany USA, že Japonsko by sa malo zapájať do medzinárodných aktivít. Ani po silnom apelovaní zo strany prezidenta Busha a vtedajšieho amerického veľvyslanca v Tokiu Michaela Armacostu na aspoň logistickú podporu však Japonsko pozitívne nereagovalo. Kritika „Japonsko je ochotné ponúknuť peniaze aj pot, ale krv nie“ presne definovala prístup Japonska. To neznamená že vláda by nemala záujem o účasť jednotiek na medzinárodnej scéne, ale problémov s týmto spojených bolo viacej. Jeden z nich,

⁷⁷ Konflikt medzi Irakom a OSN na prelome rokov 1990 a 1991, ktoré intervenovali po invázii Iraku do Kuvajtu na začiatku augusta 1990.

mienku verejnosti, priblížim v kapitole 5.4.

Ako súčasť „šekovej diplomacie“ poslalo Japonsko príspevok vo výške 117 miliárd jenov, ale celkovo bolo za svoj prístup kritizované.⁷⁸

5.2 Začiatok PKO

Práve tento konflikt bol spúšťačom ďalšej obrovskej zmeny jednotiek *džieitai*. Po ťažkom politickom boji v parlamente sa premiérovi Mijazawovi Kiičimu⁷⁹ podarilo presadiť tzv. PKO (Peacekeeping Operations) zákon, ktorý umožňoval jednotkám *džieitai* nasadenie v zahraničí. Toto bola obrovská zmena oproti doterajšiemu smerovaniu.

V roku 1960 premiér Kiši počas jedného zo svojich prejavov týkajúcich sa v tej dobe čerstvo podpísanej bezpečnostnej zmluvy prehlásil, že „vyžitie základní americkej armády na území Japonska je podmienené konferenciou, ktorá tomu musí predchádzať. Pokiaľ japonská strana na tejto konferencii nevydá súhlas, tak USA nemôžu tieto základne využívať. V prípade, že mier a bezpečnosť na Ďalekom východe bude úzko spojená s mierom a bezpečnosťou v Japonsku, tak s tým súhlasiť budeme, v prípade že tá situácia nebude s nami spojená, povolenie nevydáme. (...) V žiadnom prípade ale nenastane situácia, že by jednotky *džieitai* vyšli mimo územie Japonska.“⁸⁰

Práve tento „žiaden prípad“ nastal 19. júna 1992. Japonsko navyše neostalo len pri „PKO“ (Operácie na „udržanie mieru“). Schválený zákon sa vo svojej finálnej podobe nazýva „Zákon týkajúci sa spolupráce na aktivitách OSN udržiavajúcich mier.“⁸¹

Tento minimálny rozdiel v názve umožňuje japonským „sebaobranným“ jednotkám zúčastňovať sa nielen na PKO misiách, rovnako ako aj na misiách týkajúcich sa materiálnej

⁷⁸ Maeda, 1995. s. 333

⁷⁹宮澤喜一, premiér Japonska v období 11. mája 1991 až 12. decembra 1992

⁸⁰ Maeda, 2007, s. 44

⁸¹国際連合平和維持活動等に対する協力に関する法律

pomoci a podobných misiách.

V každom prípade sú jednotky vyslané do zahraničia (označujú sa termínom 協力隊, čiže „spolupracujúce jednotky“ alebo 平和維持隊, čiže „jednotky podporujúce mier“) obmedzené rozličnými podmienkami (počet jednotiek nesmie prekročiť 2000 mužov, možnosť použitia len zbraní malého kalibru, navyše je obmedzená len na vlastnú obranu a len v nevyhnutných prípadoch a podobne)⁸².

V rámci zachovania ústavnosti s 9. článkom sa ešte vytvorilo nasledujúcich „5 pravidiel účasti“ 参加五原則, bez ktorých nie je účasť možná⁸³:

1. Medzi stranami konfliktu musí byť existovať dohoda o prímieri
2. Strany konfliktu, pod ktoré spadajú krajiny s územiaми, v ktorých budú vyslané jednotky podporujúce mier operovať, musia súhlasiť s účasťou nášho štátu
3. Vyslané jednotky podporujúce mier sa nesmú prikláňať na jednu zo strán, musia prísne dodržiavať neutrálne stanovisko
4. V prípade, že vznikne situácia, kde ktorékoľvek z vyššie uvedených pravidiel bude porušené, zúčastnené japonské jednotky musia mať možnosť ústupu
5. Použitie zbraní je obmedzené len na prípady obrany života účastníkov v nevyhnutnej najmenej možnej miere

Ako ale upozorňuje Maeda (1995), aj napriek týmto pravidlám ostalo veľa faktov nevyjasnených (kto bude preberať velenie nad jednotkami, ako sa bude rozhodovať nad ústupom, použitie zbraní a otázka protiústavnosti a podobne). Vláda samozrejme s väčšou či menšou presvedčivosťou reagovala na všetky pripomienky, ale aj nezainteresovanému pozorovateľovi napadne, že všetky reakcie mali veľmi labilné základy.

⁸² <http://law.e-gov.go.jp/htmldata/H04/H04HO079.html>

⁸³ Maeda, 1995, s. 339

Japonské sebaobrané sily si takto rozšírili pole svojho pôsobenia. Už prestali byť ohraničené územím Japonska. S troškou nadsázky sa dá povedať, že od prijatia tohto zákona prestali byť ohraničené geograficky úplne.

5.3 PKO do dnešnej doby

Japonsku sa takto podarilo otvoriť bránu svojim jednotkám do sveta. Táto brána stála na hranici protiústavnosti, ktorá bola tvorená interpretácie deviateho článku ústavy a konkrétnym obsahom PKO, ale poskytovala aspoň pro-forma základ pre aktivity, ktorými Japonsko chcelo dokázať, že má záujem prispieť a ukázať zmysel pre medzinárodnú zodpovednosť.

Od tej doby bolo vykonaných viacero zahraničných misií. Ich zoznam prikladám v tabuľke⁸⁴:

september 1992	Angola
september 1992 až september 1993	Kambodža
máj 1993 až január 1995	Mozambik
september 1994 až december 1994	Rwanda
február 1996 až doteraz	Golanské výšiny
november 1999 až február 2002	Východný Timor
október 2001	Afganistan
február 2002 až ján 2004	Východný Timor
marec 2003 až apríl 2003	Irak
júl 2003 až august 2003	
marec 2007	Nepál
október 2008	Sudán

⁸⁴ Naito & Kamiya & Uehara, 2009, s. 132 – 139 a www.pko.go.jp/PKO_J/result/years.html

Táto tabuľka zahŕňa len stručný prehľad misií, ktoré spadajú pod záber PKO. Okrem týchto misií sa Japonsko zúčastňovalo aj veľkého počtu iných aktivít, ktoré zahrňovali humanitárnu, materiálnu⁸⁵ či inú pomoc⁸⁶.

5.4 Reakcie verejnosti

Po kritike zo zahraničia boli po prvý krát *džieitai* nasadené v roku 1991 po vyhlásení prímeria v Perzskom zálive v rámci vtedajšieho zákona o *džieitai* 自衛隊法, odstavca 99⁸⁷ a odstavca 100 časti 5⁸⁸.

Konkrétne sa jednalo o námorné jednotky *džieitai*. Tento kontroverzný krok sa stal námetom na jeden článok ranného vydania Mainiči Šinbun z 23. júna 1991. Článok bol napísaný na základe telefonického prieskumu verejnej mienky, ktorý uskutočnilo oddelenie pre prieskum verejnej mienky Mainiči Šinbun. Cieľom bolo zistiť nálady voči prípadnej účasti *džieitai* na zahraničných misiách.

Jeden podobný prieskum (taktiež vykonaný Mainiči Šinbun) sa už raz vykonal ešte počas Nakasoneho vlády. O zákone, ktorý by sa dotýkal PKO sa uvažovalo už vtedy. Konkrétne sa premýšľalo nad vyslaním jednotiek za účelom ničenia mín v Iránsko-irackej vojne⁸⁹, ale po vykonaní prieskumu bolo jasné, že verejnosť bola zásadne proti: 70 percent opýtaných sa vyjadrilo záporne.

Teraz nastala podobná situácia. Po invázii Irackých vojsk do Kuwajtu znovu začalo byť aktuálne premýšľať nad zákonom, ktorý by umožňoval vyslanie jednotiek do danej oblasti. Odpovede získané z telefonického prieskumu sa veľmi nelíšili od posledného prieskumu z pred

⁸⁵ Materiálna pomoc zahŕňa z japonskej strany najmä distribúciu humanitárneho vybavenia, ako sú napríklad deky, stany, sieťky proti komárom, filtračné zariadenie na vodu a podobne.

⁸⁶ Napríklad dohľad nad bezproblémovým konaním volieb v kritickej oblasti

⁸⁷ Ničenie mín, po zriadení ministerstva obrany je tento zákon vedený pod odstavcom číslo 84, časť 2

⁸⁸ Transport štátneho host'a

⁸⁹ Konflikt medzi Irakom a Iránom, 22. september 1980 až 20. august 1988

siedmych rokov, súhlasilo len 13 percent opýtaných, 53 percent sa vyjadrilo záporne. Detailnejšie rozdelenie podľa voličov politických strán voľne odrážalo programové nastavenia strán. Negatívne sa vyjadrilo 73 percent voličov socialistických strán oproti 38 percentám voličov LDP (s vyslaním jednotiek do zahraničia súhlasilo len 23 percent voličov LDP). Pripravovaný zákon bol nasledujúci mesiac v novembri 1990 zamietnutý.

Takmer v rovnakom čase sa konal taktiež pravidelný prieskum verejnej mienky ohľadom vzťahu spoločnosti k *džieitai* vykonaný Japonským štatistickým úradom. Trinásta otázka sa týkala ešte stále uzavretej trinástej komnaty: „Čo si myslíte o účasti jednotiek *džieitai* v medzinárodných aktivitách podporujúcich mier pre zachovanie medzinárodnej bezpečnosti a mieru, bez používania zbraní.“⁹⁰

Kladné odpovede („Súhlasím“ a „Skôr súhlasím“) tvorili spolu 45,5%. Záporné odpovede („Skôr nesúhlasím“ a „Nesúhlasím“) tvorilo 30% odpovedí. Zvyšok (16,6%) tvorilo odpovede „Závisí od okolností“ a „Neviem“. Tento prieskum spoločnosti sa konal takmer rok pred vydaním samotného zákona o spolupráci v PKO (19. jún 1992). Je ale zaujímavé sledovať radikálnu zmenu verejnej mienky v tomto dynamickom období.

Podobný prieskum vykonali noviny Mainiči Šimbun o niekoľko mesiacov neskôr (marec 1991). Otázka sa týkala zapojenia jednotiek *džieitai* do presunu utečencov, a kladne sa vyjadrilo prekvapivo až 48 percent opýtaných. Zápornou odpoveďou reagovalo 47 percent respondentov, ale zmena to bola dramatická.

Po účasti Japonska na misiách v Perzskom zálive a Kambodži sa konal ďalší pravidelný prieskum⁹¹ Štatistického úradu z roku 1994⁹². Ten má otázku položenú takmer rovnako ako

⁹⁰ それでは、世界の平和と安全のために、国際的な平和維持活動に自衛隊が武力行使に当たらない範囲で参加することについてはどう思いますか。

⁹¹ <http://www8.cao.go.jp/survey/h05/H06-01-05-14.html>

⁹² Prieskumy verejnej mienky týkajúce sa jednotiek *džieitai* sa konali pravidelne od roku 1958. Do roku 1969 sa konali každé tri roky, odvtedy sa koná každé štyri roky.

prieskum z pred 3 rokov, akurát začína slovami „Po misii v Kambodži sa jednotky *džieitai* momentálne zúčastňujú misii v Mozambiku. Čo si myslíte o budúcej účasti...“ Odpovede zneli 48,5% (súhlasím) : 30,6% (nesúhlasím) : 16,4% (neviem).

V prieskumoch síce záleží vždy na voľbe slov, pretože majú zásadný vplyv na výsledok, ale aj napriek tomu sa dá skonštatovať, že (určite aj vďaka politickej agende) názor obyvateľstva sa pomaly ale isto menil. Rovnako ako si vláda uvedomovala (resp. bola občas nútená si uvedomovať) dôležitosť zapájania sa v medzinárodných aktivitách, tak sa podobné názory mravenčou prácou postupne dostávali aj medzi obyvateľstvo.

Tieto informácie použijem vo finálnej analýze v poslednej kapitole.

5.5 Vplyv USA na zmenu *džieitai* po konci studenej vojny, Vzájomná deklarácia o bezpečnosti medzi Japonskom a USA

V minulých kapitolách som viacej krát uviedol, že situácia po skončení studenej vojny doslova vniesla Japonsko do úplne novej situácie, na ktorú nebolo zvyknuté. Už viackrát sme boli svedkami toho, že príčinu zmeny *džieitai* ako jednotiek Japonska nemôžeme hľadať len v Japonsku. Niekedy sa totiž treba pozrieť aj na zmeny, ktoré vplývajú na okolité štáty.

Skončenie studenej vojny malo samozrejme radikálny vplyv aj na vývoj stratégie Spojených štátov amerických. Konkrétny, zhmotnený červený nepriateľ sa rozpadol, a podobný, avšak plánovaný proces ovládol aj zmenu zahraničnej politiky USA. Jeden z hlavných bodov tejto zmeny bola transformácia bezpečnostného zamerania z jedného bodu ohrozenia na viacero rozbiehajúcich sa bodov.⁹³

Z tohto hľadiska je logické, že sa očakávali aj isté zmeny v štruktúre *džieitai*. Počiatky tohto môžeme vidieť vo Vzájomnej deklarácii o bezpečnosti medzi Japonskom a USA, ktorá bola vyhlásená 14. apríla 1996 v Tokiu na stretnutí premiéra Rjútaróa Hašimota a amerického

⁹³ Maeda, 2007, s. 34

prezidenta Billa Clintona. Obe strany sa pri tejto príležitosti dohodli na znovupotvrdení vzájomnej spolupráce. Konkrétne sa jednalo o podporu zo strany Japonska týkajúcu sa americkej prítomnosti v regióne, možnosti využívania vojenských základní, prehodnotení (resp. aktualizácii) tzv. Smerníc pre obrannú spoluprácu medzi Japonskom a USA a podobne.

5.6 Nové smernice a rozšírenie pola pôsobnosti

Tieto nové Smernice pre obrannú spoluprácu boli nakoniec vydané na konci roka 1997. Objavil sa v nich relatívne nový pojem „situácia v okolí Japonska =okolná situácia“⁹⁴. Dosah jednotiek *džieitai* sa znovu rozšíril, ale tentokrát ešte dramatickejšie.

Pre pochopenie zmeny z hľadiska dosahu *džieitai* musíme ísť trochu hlbšie. Z legislatívneho hľadiska boli pôvodne japonské jednotky silno viazané na hranice Japonska. V žiadnom prípade im nebolo dovolené ísť mimo toto územie, ani sa zúčastňovať zahraničných misií, ako zdôrazňoval premiér Kiši na začiatku 60. rokov. Toto „obmedzenie“ sa postupne menilo (ako sme si ukázali v kapitole o vzniku PKO).

V kapitole 4. 3. som spomenul, že pri podpise zmluvy z 1960 sa používal veľmi vágny pojem „ďaleký východ“. Tento pojem sa v bežnej reči často používa pre veľmi hrubé geografické alebo kultúrne vyznačenie krajín východnej a juhovýchodnej Ázie. Japonská vláda o dosahu tohto pojmu v chápaní japonskej (a americkej) bezpečnostnej stratégie rozhodla 26. februára 1970 nasledujúco:

„(...) v tomto zmysle spadá územie ďalekého východu ako spoločný cieľ záujmu v rámci tejto zmluvy pod územie, v rámci ktorého americké vojenské jednotky umiestnené v Japonsku používajúc územie a vybavenie⁹⁵ môžu prispieť k obrane proti ozbrojenému útoku. Pod toto územie zhruba (sic) spadá územie na sever od Filipín až po Japonsko a územia v jeho okolí,

⁹⁴ 日本周辺における事態＝周辺事態

⁹⁵ Týmto výrazom sa často označujú vojenské základne v Japonsku pod správou americkej armády

a taktiež obsahuje územia pod správou Kórey a Čínskej ľudovej republiky.⁹⁶

Stále ale platilo, že Japonské jednotky nemôžu opustiť územie Japonska. Uvoľnenie z tohto hľadiska sa postupne zmenilo s vydaním zákona o PKO, ale Japonsko (spolu v kooperácii so Spojenými štátmi americkými) malo záujem ísť ďalej.

Toto územie sa po vydaní Vzájomnej deklarácie „rozšírilo“ na oblasť Ázie a Tichého oceánu⁹⁷, a neskôr počas operácií v Iraku, keď americké jednotky zasahovali zo základní v Okinawe začalo byť jasné, že toto pôvodne veľmi vágne označenie nie je nič viac, ako len prázdne slovo.

Vrchol tejto zmeny priniesol práve vyššie zmienený pojem „situácia v okolí“. Vláda nekonkretizovala ani jednu časť tohto výrazu. Slovo „situácia“ závisí od celkového chápania momentálneho rozsahu, vlastností a okolností, slovo „okolie“ sa vraj nedalo geograficky definovať, preto ani spojený pojem „situácia v okolí“ nie je geografický koncept.⁹⁸

Nové smernice priniesli najväčšie zmeny v troch hlavných okruhoch:⁹⁹

1. Bežná spolupráca (medzi USA a Japonskom)
2. Reakcia v prípade ozbrojeného útoku na Japonsko
3. Spolupráca v prípade, že situácia v okolí Japonska má dôležitý vplyv na bezpečnosť a mier v Japonsku

Je samozrejmé, že najdôležitejší bol práve posledný bod. Ten sa týkal troch oblastí (využívanie zariadení, logistická podpora zo strany Japonska a spolupráca týkajúca sa najrôznejších aktivít, ako napríklad ochrana majetku, životov, ničenie mín a podobne

Pre legislatívne zaručenie tejto zmluvy bol v roku 1998 prijatý zákon o „okolnej

⁹⁶ http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/hosho/qa/03_2.html

⁹⁷ Maeda 2007: 40

⁹⁸ http://www.mod.go.jp/j/approach/anpo/sisin/q_a.html

⁹⁹ Maeda 2007: 45

situácii¹⁰⁰. V tomto zákone sa definícia „situácie v okolí“ mierne zmenila, ale ani v tejto verzii sa nekonkretizoval geografický záber zmluvy. Zmluva bola formulovaná nasledovne:

„Situácia v okolí je taká situácia vzniknutá v okolitých územiach našej zeme s dôležitým vplyvom na bezpečnosť alebo mier našej zeme, ktorá by napríklad v prípade že by bola nechaná tak ako je mohla viesť k priamemu vojenskému útoku na našu zem.“¹⁰¹

Zákon taktiež priniesol výčet a bližšiu definíciu všetkých pojmov, ktoré súviseli s novou legislatívou. Medzi najčastejšie spomínané aktivity patrí zásobovanie vodou, ropou, jedlom, transport ľudí, opravu a asistenciu s výbavou, sprostredkovanie telekomunikačných zariadení a podobne. *Džieitai* boli postupne pripravené na misie do zahraničia.

5.7 Koizumiho vláda

5.7.1 Začiatok vojny v Afganistane

Premiér Koizumi bol po neúspešnej krátkej vláde Moriho zvolený prekvapivou väčšinou (87 percent hlasov na regionálnej úrovni).¹⁰² Na čelo Japonska sa tak po veľmi dlhej dobe dostal vodca, v ktorého osobe bolo spojených viacero originálnych vlastností: charisma, radikálna pribojnosť, a v neposlednom rade taktiež sila a schopnosť udržať si podporu (premiérske kreslo si udržal na japonské pomery dlhých 5 rokov).

Jeho osoba je taktiež spojená aj s niekoľkými kontroverznými činmi, stačí spomenúť jeho snahu o revíziu 9. článku ústavy, ale v hlboknej podstate v týchto počinoch vidno, rovnako ako v názore na vyriešenie ekonomických problémov krajiny či frakčnej politiky v rámci jeho domácej politickej strany, snahu o pragmatický prístup k problému¹⁰³.

Zo začiatku bolo ťažké odhadnúť, akým smerom sa bude pohybovať Koizumiho

¹⁰⁰ 周辺事態に際して我が国の平和及び安全を確保するための措置に関する法律, skrátene 周辺事態法

¹⁰¹ <http://law.e-gov.go.jp/htmldata/H11/H11HO060.html>

¹⁰² Reischauer 2006: 339

¹⁰³ I keď ovplyvnený konzervatívnou pravicovou politickou orientáciou

zahraničná politika. Jeho záujmy na Blízkom východe boli čisto ekonomické (traja najväčší dodávatelia ropy pre Japonsko boli Spojené arabské emiráty, Saudská Arábia a Irán), a preto sa Japonsko snažilo dodržiavať akúsi rovnováhu medzi minimálnymi reakciami na požiadavky Spojených štátov a svojimi ekonomickými záujmami.¹⁰⁴

Útoky na budovy Svetového obchodného centra 11. septembra 2001 šokoval celý svet. Ako okamžitá reakcia zo strany USA na čele s Georgeom Bushom ml. bolo vyhlásenie vojny terorizmu, ktorá sa tiahne až do dnešných dní.

Okamžite nasledovala invázia do Afganistanu s cieľom rozbiť hnutie Taliban. V Japonsku ako reakcia na túto udalosť bolo urýchlené prijatie špeciálneho zákona o protiteroristických opatreniach¹⁰⁵. Mal formu dočasného zákona s dobou trvania dvoch rokov, a účinnosť nadobudol necelý mesiac po jeho schválení, 2. novembra 2001. Na jeho základe bolo umožnené japonským námorným jednotkám vyjsť do Indického oceánu podporovať americké loďstvo.

Hlavný obsah misie bola radarová podpora a doplňovanie paliva pre americké vojnové lode, helikoptéry a bombardéry. Všetky náklady niesli samozrejme plne japonskí daňovní poplatníci. Dvojročný limit bol celkovo trikrát predĺžený, misia sa skončila až v polovici januára 2010.

Počas prvých niekoľkých desiatok rokov po vzniku *džieitai* sme mali možnosť vidieť pomalý, opatrný prerod, ktorý bol ale neustále potlačovaný dopredu. Po skončení studenej vojny ale ako keby prišlo k nárazovej vlne, ktorá vmietla *džieitai* do divokých vôd premien. Od prijatia zákona o PKO ubehlo desať rokov, a jednotky *džieitai* sa zúčastnili podpory vojenskej akcie. To všetko bolo ale v porovnaní s druhou polovicou obdobia Koizumiho vlády len slabá príprava na misiu, ktorá znamenala takmer bezprecedentnú revolúciu v povojnových dejinách Japonska.

¹⁰⁴ http://www.fpiif.org/articles/japans_persian_gulf_policies_in_the_koizumi_era

¹⁰⁵ テロ対策特別措置法

5.7.2 Vyslanie jednotiek do Iraku

Po zahájení vojenskej operácie v Afganistane sa USA rozhodlo otvoriť ešte jeden front v Iraku. Tentokrát išlo o otázku Saddáma Husajna a obavy z toho, že by sa na jeho území mohli vyskytovať zbrane masového ničenia. Tie sa neskôr ukázali ako falošné.

Hlavné vojenské operácie začali 20. marca 2003 a skončili po štyridsiatichtroch dňoch. Mesiac a pol po úvodnom bombardovaní Bagdadu vyhlásil prezident Bush na palube jadrovej lietadlovej lode víťazstvo v „hlavných bojoch“, ale onedlho sa ukázalo, že radosť bola predčasná. Oficiálna iracká armáda bola síce porazená, ale spojenecké jednotky stále nedokázali poraziť povstalecké vojská. Do dnešného dňa si operácie v Iraku vyžiadali desaťtisíce mŕtvych vojakov na oboch stranách a životy asi sto tisíc civilistov¹⁰⁶.

Rovnako ako po minulé razy, aj tentokrát sa japonská diplomacia stretla s tlakom zo strany Ameriky. Ako reakciu na žiadosť o aktívnu účasť v tomto konflikte schválila Koizumiho vláda vyslanie *džieitai* do Iraku.

Toto schválenie samozrejme neprebehlo bez problémov. Legislatívne opatrenie sa nápadne podobalo na minulý prípad s podporou v Afganistane. Aj pri tejto vojenskej operácii USA sa vyslanie japonských jednotiek riešilo na japonskej strane cez vydanie zákona o špeciálnych opatreniach pre obnovu Iraku¹⁰⁷ s platnosťou na štyri roky (neskôr predĺžené neskôr o dva roky, definitívna platnosť zákona skončila 1. 11. 2007).

Ako je uvedené v hlavičke zákona, tak cieľom bolo zaručiť stabilitu a zlepšenie života občanov Iraku, podporiť samostatnú snahu Iračanov o vytvorenie administratívnych štruktúr a celkovo prispieť k bezpečnosti a mieru v medzinárodnej spoločnosti.¹⁰⁸

Po vydaní ďalších dokumentov (Základý plán vykonania podpory humanitárnej obnovy

¹⁰⁶ <http://www.iraqbodycount.org/analysis/numbers/warlogs/>

¹⁰⁷ イラク復興特別措置法, 29. 10. 2003

¹⁰⁸ <http://law.e-gov.go.jp/htmldata/H15/H15HO137.html>

Iraku¹⁰⁹ a Zásadné body základného plánu¹¹⁰), ktoré upresňovali obsah a progres misií začali konkrétne prípravy pozemných jednotiek *džieitai*.¹¹¹

Prvé jednotky (530 mužov) boli vyslané do Iraku vo februári nasledujúceho roka. Celkovo sa v Iraku vystriedalo 6000 mužov rozdelených do 10 skupín, ktoré sa striedali zhruba každé 3 mesiace.¹¹²

Japonské jednotky operovali najmä v okolí mesta Al-Samawa, ktoré patrilo k relatívne bezpečným miestam. Aj napriek tomu sa ale jednotky *džieitai* ocitli niekoľko krát pod paľbou z raketometov (tieto útoky ale prekvapivo nevedli k žiadnym zraneniam ani úmrtiam, aj vďaka prítomnosti holandských jednotiek).

Hlavná úloha *džieitai* bola asistancia v budovaní infraštruktúry (budovanie vodovodov, nemocníc, škôl, kultúrnych zariadení a pod.), ale o úspešnosti a efektívnosti týchto misií sa názory líšia.¹¹³

¹⁰⁹ イラク人道復興支援実施基本計画

¹¹⁰ 同実施要項

¹¹¹ Maeda 2007: 96

¹¹² Maeda 2007: 94

¹¹³ Pozri Maeda 2007: 104

5.8 Smernice v 21. storočí

Oficiálnu tvár japonskej bezpečnostnej politiky v posledných rokoch a s ňou spojenou formu a podobu *džieitai* máme možnosť pochopiť práve z týchto dokumentov¹¹⁴.

5.8.1 Bezpečnostná situácia

Dokument z roku 2004 bol z hľadiska bezpečnostnej situácie definovaný dvoma hlavnými problémami: teroristické útoky na Spojené štáty z 11. septembra 2001 a postupné posilňovanie vojenskej pozície zo strany Číny a Severnej Kóreye, ktorá by „mohla viesť k destabilizácii regiónu.“ Otázkou bola taktiež prítomnosť ruských ozbrojených síl, ktorá síce bola radikálne zredukovaná v porovnaní so stavom počas Studenej vojny, ale stále existujúca. Aj napriek tomu je ale pravdepodobnosť priameho útoku na Japonsko veľmi nízka. Spojené štáty americké sú chápané ako jediný hlavný aktér na svetovej scéne.

Smernice z roku 2010 vnímajú hrozbu veľkoformátového útoku medzi hlavnými veľkými štátmi svetovej politiky ako veľmi nízku, naproti tomu sa ale pozdvihuje riziko rozšírenia problémov týkajúcich sa bezpečnosti z jednej (aj minoritnej) krajiny do okolia.¹¹⁵ Taktiež sa pozdvihuje problematika etnických a náboženských rozporov.

Aj keď USA stále predstavuje najsilnejšieho hráča, postupne dochádza k presunu jeho roly v porovnaní s rastom vplyvu zemí ako sú Čína, India a Rusko. Čína je spomínaná v súvislosti s jej rastúcimi výdajmi pre defenzívne opatrenia, a taktiež nedostatok transparentnosti ohľadom jej ozbrojených síl a bezpečnostnej politiky.

Do centra pozornosti sa dostáva rozšírenie zbraní hromadného ničenia, teroristických organizácií a pirátstva. Zdôrazňovaná je potreba spolupráce na celosvetovej úrovni, a taktiež

¹¹⁴ http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/national.html

¹¹⁵ Čoho mal svet byť svedkom počas Arabskej jari, ktorá vypukla na konci roku 2010 v Egypte a Tunisku, a neskôr zachvátila väčšinu krajín arabského sveta

spolupráce medzi vojenským a nevojenským sektorom.

V tejto situácii je v záujme Japonska rozširovať bilaterálne a multilaterálne štruktúry v rámci zabezpečenia stability v regióne.

5.8.2 Základné princípy bezpečnostnej stratégie

V tejto otázke sa smerenice z rokov 2004 aj 2010 pomerne podobajú. Ako základný cieľ japonskej bezpečnostnej politiky podľa dokumentu z roku 2004 je zabrániť rozšíreniu akejkoľvek hrozby do Japonska, čiže zminimalizovať jej vznik. V tomto ohľade je dôležitá podpora OSN a rozšírenie spolupráce s USA na základe bilaterálnych dohôd. Fundamentálne princípy zahŕňujú zachovanie si striedmych obranných síl pod princípom civilnej ochrany¹¹⁶ a dodržanie troch nejadrových princípov. Z tohto hľadiska sa Japonsko bude spoliehať na odstrašujúcu silu jadrového arzenálu Spojených štátov amerických. Spolupráca medzi týmito dvoma štátmi je označená ako kľúčová.

V prípade zlyhania diplomacie a vzniku ohrozenia, ktoré by dorazilo do Japonska je snaha minimalizovať škody (ochrana sústredeného priemyslu, obyvateľstva).

Ďalej je v tomto dokumente uvedené, že z dôvodu prepojenosti medzi stabilitou a mierou v Japonsku a v zahraničí sa Japonsko plánuje ďalej zapájať do svetovej spolupráce v rámci misií PKO.

Princípy verzie z roku 2010 sú v podstate rovnaké (prevencia hrozby, zlepšovanie medzinárodného bezpečnostného prostredia a zabezpečenie globálneho mieru, účasť v PKO a dodržiavanie princípov proti nukleárnym zbraniam), sú iba doplnené o „vlastné snahy Japonska“. Táto kapitola hovorí o zlepšení schopnosti zbierať a analyzovať informácie, zlepšení efektívnosti v rámci PKO a o vytvorení tzv. „Dynamických obranných síl“¹¹⁷. Tie

¹¹⁶ Princíp podriadenej ale kompetentnej armády pod správou civilnej, demokraticky zvolenej politickej sily

¹¹⁷ 動的な防衛力

majú za účel zvýšenie dôveryhodnosti japonských síl a umožnenie hrať aktívne roly v najrôznejších misiách (nielen PKO).

5.8.3 Zhrnutie smerovania

Vydanie nových Guidelines v decembri 2010 potvrdilo momentálny stav japonskej obrannej stratégie. Asi najviditeľnejšia je snaha zviditeľniť sa na medzinárodnom poli prostredníctvom dvoch smerovaní. Jeden z nich je zvýšenie kvality a frekvencie spolupráce na medzinárodných misiách (PKO), a druhá je snaha o posilnenie pozície vo svojom regióne.

Japonsko sa v reakcii na zvýšenie „tlaku“ zo strany Číny snaží zmodernizovať najmä svoje jednotky sústredené do oblasti Východočínskeho mora (nákup nových lodí a lietadiel pre pobrežné hliadky a námorné sily, nákup torpédoborcov s raketovým systémom AEGIS¹¹⁸).

Zaujímavá, i keď s trochou nadsázky je nutné povedať že obvyklá, je tendencia nedotýkať sa najkritickejších otázok, ktoré strašia Japonsko už od zrodu jednotiek *džieitai*, a to problematika ústavy a spoločnej ochrany (právo japonských vojakov chrániť, resp. brániť vojakov iných štátov).

¹¹⁸ Obranný systém určený na zostrelenie balistických striel

6 Problém džieitai: spory a samotná existencia

Keď sa človek pozrie s istým odstupom na minulosť a vývoj *džieitai*, tak sa nemôže zbaviť určitej neistoty, niečo čo ostalo ako keby nedopovedané, zamlčané. Japonské jednotky *džieitai* sa naozaj už od počiatku obalené akýmsi rúchom, na ktorom je namaľovaný jeden veľký otáznik. V tejto kapitole by som chcel aspoň načrtnúť najväčšie problémy a hádky, ktoré vytvára existencia japonských jednotiek sebaobrany. Začnem najväčšími súdnymi prípadmi, v ktorých sa riešila otázka protiprávnosti.

6.1 Prípad Sunagawa¹¹⁹

Koniec 50. rokov sa niesol v znamení dvoch protiprúdov. Na jednej strane to bola neistá existencia *džieitai*. *Džieitai* existovali, lebo „museli“ existovať. Ich úloha bola stanovená len na papiery, a verejnosť ich prítomnosť síce vnímala, ale stavala sa k nim veľmi pasívne.

Prvý prieskum verejnej mienky¹²⁰ obyvateľstva týkajúci sa nálad voči *džieitai* sa konal síce až v roku 1961, ale ešte v tej dobe napríklad na otázku „Mali by ste záujem o prehliadku *džieitai*?“ odpovedalo až 54 percent opýtaných ľudí možnosťou „Neviem, alebo nechcem“. Na otázku „Zaujímate sa o *džieitai*?“ odpovedalo záporne až 51 percent respondentov.

Na strane druhej bola markantná postupne rastúca sila *džieitai*, ktorá bola zpočiatku tlačaná Spojenými štátmi, neskôr v nej pokračovalo Japonsko „dobrovoľne“.

V takomto neurčitom prostredí sa v roku 1957 odohral prípad, ktorý sa zapísal do dejín ako „Prípad Sunagawa“. Došlo k nemu po uzavretí prímeria vo vojne v Kóreji, keď chcela americká armáda posilniť svoju pozíciu v regióne a rozšíriť svoju základňu v Tačikawe v Tokiu. Toto rozšírenie bolo podmienené násilným odkúpením pozemkov od ich vlastníkov v okolí základne.

¹¹⁹ 砂川事件

¹²⁰ <http://www8.cao.go.jp/survey/s36/S36-10-36-14.html>

Počas vymeriavania sa proti tomuto postavila skupina robotníkov a študentov, a počas šarvátky so strážnikmi vstúpili na územie, ktoré spadalo pod americkú základňu. Týmto sa prečinili proti zákonu, ktorý vyplýval z tretieho článku ešte pôvodnej bezpečnostnej zmluvy medzi Japonskom a Spojenými štátmi americkými („Podmienky týkajúce sa pravidiel rozmiestnenia americkej armády v Japonsku a v jeho okolí budú upresnené na základe administratívnych dohôd medzi oboma krajinami“), a boli na jeho základe súdení.

Skupina študentov a robotníkov postavila svoju obranu na základe protiústavnosti zmluvy o bezpečnosti z roku 1951, z čoho by vyplývala aj protiústavnosť zákona, ktorý z nej vyplýval.

Tokijský súd sa nakoniec priklonil na stranu obžalovaných, a v roku 1959 vyslovil verdikt, ktorý prekvapivo potvrdil obranu. Necelé tri roky od vzniku japonských jednotiek sebaobrany vyhlásil súdny orgán, že bezpečnostná zmluva medzi Japonskom a Spojenými štátmi je naozaj protiústavná.

Tento bezprecedentný krok bol okamžite napravený. Prípado bol bleskovo prenesený pred najvyšší súd, ktorý v rekordne krátkom čase 8 mesiacov vyslovil opačný záver. V ňom vyhlásil, že „Ústava v žiadnom prípade nezakazuje právo na vlastnú obranu“, „nezakazuje našej krajine žiadať od cudzej krajiny záruku bezpečnosti pre podporu mieru a bezpečia“, umožnenie cudzej krajine nechať posádku, ktorá „nezodpovedá vojnovej sile“, a že „bezpečnostná zmluva obsahuje vysokú mieru političnosti“, a preto sa najvyšší súd nestotožňuje s rozhodnutím Tokijského súdu.¹²¹

Tento verdikt je zaujímavý tým, že sa k ústavnosti nevyjadruje priamo. Ako ukážem v nasledujúcich podkapitolách, aj vo všetkých nasledujúcich sporoch sa súd tejto problematickej otázke elegantne vyhol a na otázku protiústavnosti nikdy neodpovedal priamo.

¹²¹ Kodansha encyclopedia of Japan (zväzok 7), 1983, s. 274-275

6.2 Prípád Naganuma¹²²

V roku 1969 vytvorila vláda plán postaviť na území mesta Naganuma na ostrove Hokkaidó základňu pre rakety zem-vzduch Nike-Hercules. Kvôli výstavbe bola v tej časti zalesnená oblasť zbavená štatútu chránenej oblasti. Proti tomuto rozhodnutiu sa miestne obyvateľstvo vzbúrilo, celú záležitosť vzalo na súdny dvor, a svoj útok postavilo na tvrdení, že jednotky *džieitai* sú protiústavné, a preto je aj rozhodnutie o zrušení štatútu chránenej oblasti nezákonné.

Sudca čelil rôznym útokom zo strany vlády, vládnucej LDP aj miestneho súdneho úradu, ale nakoniec 7. septembra 1973 rozhodol v prospech obyvateľstva. Bol to prvý a posledný prípad, kedy súd rozhodol o protiústavnosti jednotiek *džieitai*. Jednalo sa o okresný súd, a vyšší súd po odvolaní rozhodol v neprospech obyvateľstva. Ohľadom legitimacy *džieitai* voči ústave rozhodol rovnako ako v prípade Sunagawa, čiže sa vyjadril o tejto problematike ako o „vysoko politickej, a pokiaľ nie je absolútna jasná protiústavnosť, tak nespadá do záberu súdneho prieskumu ústavnosti.“¹²³

6.3 Prípád základne Hjakuri¹²⁴

Tento prípad sa stal v roku 1977 v meste Ogawamači v prefektúre Ibaraki. Rovnako ako v prípade Naganuma tu išlo o postavenie základne. Niekoľko majiteľov pôdy, na ktorej mala stáť nová základňa túto pôdu najskôr predali skupine protestujúcej proti výstavbe tejto základne. Neskôr ale tieto zmluvy zrušili a pôdu predali Úradu pre obranu (dnešnému Ministerstvu obrany). Spor sa týkal vlastníctva pôdy, a eskaloval do otázky o ústavnosti jednotiek *džieitai*.

Verdikt súdu zachoval štandard nastavený predchádzajúcimi prípadmi. V súlade s problematikou politickej otázky.¹²⁵

¹²² 長沼ナイキ事件

¹²³ Joku wakarū džieitai mondai, p. 8

¹²⁴ 百里基地訴訟

¹²⁵ 統治行為論 Je to situácia, keď súd nemôže rozhodnúť o prípade kvôli jeho silnej väzbe na politické

6.4 Otázka protiústavnosti džieitai

Cieľom tejto práce nie je riešiť problematiku ústavnosti jednotiek *džieitai*, ale pre podanie uceleného obrazu je nezbytné spomenúť aspoň najzákladnejšie body, na ktorých stoja argumenty oboch strán.

Téma „*džieitai* a 9. článok ústavy“ víri už aj tak dávno zamútené vody diskusií na najširších platformách spoločnosti už od zrodenia jednotiek. Článok číslo 9, ktorý sa nachádza v ústave z roku 1947 znie nasledujúco:

„Japonský národ sa bude úprimne usilovať o medzinárodný mier, ktorý bude založený na spravodlivosti a ráde, a preto sa večne vzdáva vojny, ako práva suverénneho štátu, ozbrojenej hrozby a použitia ozbrojenej sily ako prostriedku pre vyriešenie medzinárodných sporov.

(2) Pre dosiahnutie vyššie uvedeného nebude Japonsko vlastniť pozemné, námorné ani vzdušné jednotky, či iný vojenský potenciál¹²⁶. Právo štátu na vyhlásenie vojny nebude uznané.“

Týchto niekoľko riadkov sa stalo sporným bodom nespočetného množstva diskusií, hádok a interpretácií. Hlavná otázka teda neznie „ako umožňuje ústava existenciu jednotiek“, ale „ako tieto ozbrojené zložky môžu existovať aj napriek tomu, že deviaty článok ústavy akúkoľvek armádu vlastne zakazuje?“

Tento fakt bol niekoľko krát napadnutý z rôznych strán, či už širokou a odbornou verejnosťou alebo opozičnými (najčastejšie socialistickými) politikmi.

Najčastejšia forma ospravedlnenia existencie *džieitai* spočíva v odkaze na to, že „ústava nezakazuje existenciu najmenej potrebnej formy obrany“, a že „japonské jednotky *džieitai* nespádajú pod definíciu slova vojenský potenciál“.

Ospravedlnenie existencie je teda založené na hľadaní „medzier“, respektíve nových

rozhodnutie

¹²⁶ 戦力

rámcovej, ktoré by mohli zodpovedať danej štruktúre deviateho článku. Celá stratégia sa v tomto ohľade prieči pôvodnému zámeru ústavy, ktorý sa snažil o zakázanie vlastnenia akýchkoľvek ozbrojených zložiek (či už určených pre útok alebo obranu) a vytvorenie pacifistického štátu (aspoň v hlavách jej obyvateľov)¹²⁷.

Obdobne je založené aj vysvetlenie prítomnosti *džieitai* v zahraničných misiách. Na stránkach Ministerstva zahraničných vecí Japonska je v časti „Aktivity podporujúce medzinárodný mier – Otázky a odpovede“ otázka „Nenaráža účasť *džieitai* v PKO na deviaty článok ústavy, ktorá zakazuje používanie zbraní?“¹²⁸

Odpoveď je viac než vágna: „Čo sa týka účasti našej krajiny na PKO pod správou OSN, používanie zbraní je obmedzené na obranu života perzonálu v najmenej možnej miere. Taktiež v prípade prerušenia stavu prímeria existuje predpoklad tzv. 5 pravidiel účasti na PKO, ktoré umožňujú našim jednotkám prerušiť misiu a ustúpiť, čím nespádajú pod používanie zbraní, ktoré naša krajina zakázala v ústave, a ústave neodporujú.“¹²⁹

Najväčší problém je asi v poslednom konštatovaní. Posledná časť „ústave neodporujú“ tu je ako keby vložená násilím, logicky nenaväzuje na predchádzajúcu výpoveď, a už vôbec nepodáva odpoveď na otázku. Táto posledná veta ako keby symbolizovala prístup vlády k celému problému.

¹²⁷ Port, K. L., 2004

¹²⁸ PKO への自衛隊の参加は憲法第9条の禁じる武力行使に当たらないのですか。

¹²⁹ 我が国が国連 PKO に参加する場合には、武器使用は要員の生命等の防護のための必要最小限のものに限られています。また停戦合意が破れた場合には我が国部隊は業務を中断、撤収することができる等のいわゆる PKO 参加 5 原則という前提を設けており、我が国が憲法で禁じた武力行使を行うことはなく、憲法に反するものではありません。

7 Záver

Cieľom tejto práce bolo zmapovať a analyzovať transformácie jednotiek *džieitai* od ich vzniku až po prelom storočí. V prvých kapitolách som ukázal, čo viedlo k vzniku týchto jednotiek. Aj napriek rôznym historickým okolnostiam a politickým vplyvom je jednoznačné, že definitívnym spúšťačom vzniku jednotiek bola vojna v Kóreji, ktorá vytvorila dopyt po stabilizujúcich silách v okupovanom Japonsku.

Aj napriek tomu, že politici neustále zdôrazňujú, že *džieitai* a obaja jeho „predchodcovia“ (Záložný policajný zbor a Bezpečnostné zložky) sú výhradne obranné jednotky, ktoré nespádajú pod ústavou spomínaný vojenský potenciál, problém ich reálnej podoby nastoluje viacero otázok ako odpovedí.

Pri vnímaní pojmu „*džieitai*“ musíme rozlišovať minimálne dve rôzne úrovne, ktoré sa týkajú tohto rámca. V prvom rade je nutné pochopiť, že slovo „*džieitai*“ je len názov, ktorý sa snaží pomenovať jednu veľmi vágnu existenciu.

Z hľadiska prvej úrovne, teda formy, *džieitai* armáda nie je. V prvom rade (aj napriek tomu že to je najproblematickejšie miesto celej diskusie legitimacy *džieitai*) je tu neodškriepiteľný fakt, že z legislatívneho hľadiska tieto „obránné sily“ ako armáda definované nie sú. Členovia tejto organizácie sú kvôli tomu chápaní ako civilisti, neexistuje totiž žiaden zákon týkajúci sa priestupkov týchto „vojakov“, ani špeciálny súd¹³⁰, ktorý by pojednával o trestných činoch členov tejto organizácie.

Je ale zarážajúce, koľko málo styčných bodov má táto forma s obsahom, ktorý tvorí druhú úroveň chápania. Cieľom MacArthura bolo pri vzniku Záložných zborov vytvoriť „napodobneninu armády“, ktorá by sa neskôr dala rozšíriť na štruktúru jednotiek o sile 4 divízií.

Toto všetko sa muselo vykonať za „zavretými dverami“, pričom sa tento plán nesmel

¹³⁰ Zrušený v 1945 na základe Postupimskej deklarácie

priečiť jednak rozhodnutí OSN a ani Japonsku, ktoré všetkými smermi rozširovalo svoj plán vzdať sa vojska a držať sa princípov pacifizmu. Preto sa nesmeli povedať japonskej administratíve, že „policajné záložné zložky raz budú budúca japonská pozemná armáda.“¹³¹

Toto viedlo k zaujímavému procesu. Tieto japonské zložky boli ako keby tlačené z jednej strany Bezpečnostnou zmluvou medzi USA a Japonskom a samotnými Spojenými štátmi americkými, a z druhej strany „obmedzované“ ústavou. Z tohto hľadiska ako keby boli (aspoň zpočiatku) Spojené štáty zodpovedné za obsah, a ústava (a hlavne jej 9. článok) za formu toho zlepenca, ktorý sa dnes označuje slovom *džieitai*.

Postupom času sa tlak zo strany USA snažil Japonsku vnútiť ďalšiu úroveň spolupráce. Už to nemala byť len ochrana pred veľkým ideovým nepriateľom, ale prebratie zodpovednosti a spoluúčasti na medzinárodnej bezpečnostnej politike. Japonsko bolo ale blokované tromi veľkými múrmi. V poradí od najslabšieho po najsilnejší to bola ekonomická, spoločenská a najmä niekoľkokrát spomínaná legislatívna situácia.

Aj napriek týmto trom múrom sa ale z *džieitai* stalo to, čo je z neho dnes. To je obsahovo plnohodnotná armáda, ktorá aj napriek umelo vytvorenému výdavkovému stropu 1 percenta HDP (ktorý, ako je uvedené v najnovších Guidelines z 2010, bude môcť byť prekročený) dosahuje výdavkami zhruba 6. miesto¹³² na svetovej priečke¹³³.

Ako uvádza Hook (2005) v jednej z úvodných kapitol, „Medzinárodné vzťahy Japonského štátu a jeho občanov pôsobia paradoxne“. Má absolútnu pravdu v tom, že len pôsobia.

Jošidov výrok „*Džieitai* je armáda bez vojenského potenciálu“¹³⁴ možno platilo niekoľko

131 Masuda, 2004, s. 22 a Maeda, 1995, s. 26

132 <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/resultoutput/15majorspenders>

133 Priemer výdavkov na výzbroj krajín Európskej únie sa pohybuje okolo hodnoty 1,0 až 1,8 percenta, ale je nutné si uvedomiť, že výška GDP Japonska dosahuje zhruba veľkosť GDP Nemecka a Francúzska, dvoch ekonomicky najsilnejších krajín EU sčítaných dohromady

134 自衛隊は戦力なき軍隊である, Masuda, 2004, s. 4

rokov po vzniku záložných policajných zborov (a aj to diskutabilne), ale po 50 rokoch to je už dávno len prázdna fráza.

Šírenie mieru a vzdanie sa násilia sú myšlienky zakotvené v ústave. Tá sa ale postupne mení na vzácnu relikviu s otáznym dosahom a vzťahom k reálnej situácii. Čím ďalej tým ťažšie je nájsť spojitosť medzi pacifizmom naznačenom v ústave, a jeho dnešnej podobe.

Čo táto situácia prináša do budúcnosti? Je veľmi ťažké odhadnúť vývoj situácie v najbližších rokoch, nakoľko ako som ukázal v tejto práci, intenzita a sila zmien je priamo úmerná intenzite a sile odhodlanosti, ktorú v sebe drží momentálny politický vodca. Pokiaľ ale človek zhodnotí situáciu za posledné polstoročie (a najmä radikálne zmeny za posledných 20 rokov po skončení Studenej vojny) počas ktorého jednotky *džieitai* spolunažívali s japonským štátom, je evidentné, že je takmer nemožné zvrátiť momentálne smerovanie (a napríklad ich zmeniť na profesionálne jednotky nasaditeľné výlučne pri prírodných katastrofách a podobne).

S rastúcou silou a pribojnosťou *džieitai* na svetovej scéne (a rastúcim presvedčením obyvateľstva o ich potrebnosti) bude postupne klesať aj tvrdohlavosť, s akou sa drží japonská verejná mienka zachovania 9. článku ústavy. Pokusy o jeho revíziu tu už boli, a v blízkej či vzdialenej budúcnosti tu budú tiež.

V tomto ohľade je veľmi zaujímavé sledovať „opačný proces“. Japonská vláda v ohľade na *džieitai* ako keby zvolila reverznú taktiku revízie ústavy. Štandardná situácia by bolo získanie politickej podpory a zmena toho-ktorého článku.

V prípade *džieitai* je situácia ako keby opačná. *Džieitai* sa mení, vyvíja, zúčastňuje najrôznejších misií, a v mnohých smeroch presahuje dispozície dané deviatym článkom ústavy. Všetko naznačuje k tomu, že jedného dňa nastane okamžik, keď ústava bude zmenená nie preto, aby umožnila existenciu niečoho, ale preto, lebo už dávno nereflektuje momentálny stav, je neaktuálna a „zastaralá“.

Machiavelli vo svojom diele *Vladár* píše, že „vladár nesmie mať iný cieľ, inú starosť a inú

povinnosť ako vojnu, jej zákonitosti a rád, pretože vojnové umenie je predpokladom najvyššej hodnosti a neoddeliteľne k nej patrí.“. Ďalej vo svojich myšlienkach pokračuje nasledujúcimi slovami: „Medzi ozbrojeným a neozbrojeným nie je rovnováha. Dá predsa zdravý rozum, že ozbrojený nebude počúvať neozbrojeného, alebo že vládca bez zbraní nemôže byť bezpečný pred svojimi ozbrojenými žoldniermi.“

Aj keď je toto celosvetovo známe dielo často nazývané „príručka diktátorov“, v týchto niekoľkých vetách sa často odráža aj dnešné angažovanie a realita mnohých krajín. Japonsko sa tomuto prúdu snažilo vyhnúť, ale rôzne okolnosti ho zvláštnym spôsobom dotlačili na úplne inú koľaj.

Ako máme možnosť vidieť, problematika jednotiek *džieitai*, ich vzniku, transformácie a existencie je príliš obsiahla na to, aby sa dala vyčerpávajúco zhrnúť do jednej diplomovej práce. Rovnaký problém by sa dal analyzovať z hľadiska medzinárodne-právneho, technologického, z hľadiska analýzy diskurzu, sociologického, a podobne.

Do budúca vidím priestor pre dôkladnejšiu analýzu reakcií médií (a napríklad otázku ich prístupnosti k informáciám, ktoré s príchodom *džieitai* do Iraku boli obmedzené¹³⁵), alebo vytvoriť kompletnejší pohľad na verejnú mienku, nakoľko pravidelne vykonávaný prieskum Japonského štatistického úradu má formu čisto uzavretých otázok s diskutabilnou vypovedajúcou hodnotou.

Podrobnú výskum by si zaslúžila aj analýza zmien kontingentu, jeho vývoja a obsahu tréningov, nakoľko sa jednotky *džieitai* v posledných rokoch menia podľa zmien, ktoré prebiehajú na strane americkej armády.

Široký priestor pre výskum by mohla poskytnúť aj rozsiahla legislatívna analýza zákonov, ktoré sa týkajú či už nasadenia *džieitai* v PKO alebo iných zahraničných misiách (vyslanie do Iraku bez mandátu OSN).

¹³⁵ Maeda, 2007, s. 105

Knižné zdroje

Daddow , O. (2009). International Relations Theory, SAGE Publications Ltd

Davies, S. and Dildy, D. (2007). F-15 Eagle Engaged: The World's Most Successful Jet Fighter.
Osprey Publishing

Dower, J. (2000). Embracing Defeat, San Val

Drulák, P. (2010). Teorie medzinárodných vzťahů. Portál, s. r. o.

Dunne, T., Kurki, M. (2007). International relations theories: discipline and diversity, Oxford
University Press

Evans, G., Newnham, R. (1991) Dictionary of International Relations, Penguin

Hook, Glenn D. et al. (2005). Japan's International Relations: Politics, Economics and Security.
Routledge

Išii, K. (1990). Bóeičo, džieitai. Kaja šobó kabušiki gaiša

Kavan, J. (2008). Diplomacie, Aleš Čeněk, s.r.o.

Kodansha encyclopedia of Japan. (1983). Kodansha International, Ltd., Tokyo

Maeda, T. (1995). Džieitai no rekiši. Čikuma gakugei bunko

Maeda, T. (2007). Džieitai – Henjó no jukue. Iwanami šinšo

Masuda, H. (2004). Džieitai no tandžó – nihon no saigunbi to amerika. Čúkó šinšo

Naitó, I., Kamiya, T., Uehara, H. (2009). Joku wakarú džieitai mondai – „senšu bóei“ kara „kaigai hahei no guntai“ e. Gakušú no júša

Reischauer, E. O., Craig, A. M. (2003). Dějiny Japonska, Nakladatelství Lidové Noviny.

Schonberger, H. B. (1989). Aftermath of war: Americans and the remaking of Japan, 1945-1952, Kent State University Press

Weber, C. (2009). International Relations Theory: A Critical Introduction, Taylor & Francis

Internetové zdroje:

Aktivity džieitai v misiách PKO. http://www.pko.go.jp/PKO_J/result/years.html

Amnesty International Slovensko

www.amnesty.sk

Berkofsky, A. (2011). Dissecting Japan's New Defense Guidelines

<http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/ISN-Insights/Detail?lng=en&id=126835&contextid734=126835&contextid735=126833&tabid=126833>

Boei Hakušo. <http://www.mod.go.jp/j/publication/wp/index.html>

Bóei Hakušo: Gendai šakai ni okeru bóei no igi.

http://www.clearing.mod.go.jp/hakusho_data/1970/w1970_01.html

Denši seifu sógó madoguči ígabú. <http://law.e-gov.go.jp/cgi-bin/idxsearch.cgi>

Džieitaihó. <http://law.e-gov.go.jp/htmldata/S29/S29HO165.html>

British Commonwealth Occupation Force 1945–52.

<http://www.awm.gov.au/atwar/bcof.asp>

„Džieitai kaigai haken“ Kuzureta tabú išiki. (23. jún 1991). Mainiči šinbun.

<http://nippon.zaidan.info/seikabutsu/2002/01257/contents/190.htm>

FX:Doru/en no rekiši: nenpjó. http://www.fxtsys.com/study/abo_history_nen.html

Historical Infaltion Rates 1914 – 2011.

<http://www.usinflationcalculator.com/inflation/historical-inflation-rates/>

Iraq body count. (2010). Iraq War Logs: What the numbers reveal.

<http://www.iraqbodycount.org/analysis/numbers/warlogs/>

Kuzuhara, K. Čósen sensó to keisacu jobitai: beikjokutógun ga nihon no bóeirjoku keisei ni ojobošita eikjó ni cuite. www.nids.go.jp/publication/kiyo/pdf/bulletin_j8_3_02.pdf

Ničihei Anzen Hošo Džójaku.

http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/hosho/jyoyaku_k.html

Penn, M. (2006). Japan's Persian Gulf Policies in the Koizumi Era.

http://www.fpif.org/articles/japans_persian_gulf_policies_in_the_koizumi_era

Port, K. L. (2004). "Article 9 of the Japanese Constitution and the Rule of Law."

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=685118

Postdamská deklarácia.

<http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html>

Prvý plán vyzbrojenia obranných síl.

<http://rnavi.ndl.go.jp/politics/entry/bib01273.php>

Stránky japonského Ministerstva obrany. <http://www.mod.go.jp/>

Stránky japonského Ministerstva zahraničných vecí. <http://www.mofa.go.jp/mofaj/>

Stránky japonského Štatistického úradu. <http://www.stat.go.jp/index.htm>

Wendt, A. Collective identity formation and the international state.

<http://www.scribd.com/doc/7258676/Wendt-Collective-Identity-Formation>

Wohlstetter, A. (1958). The Delicate Balance of Terror.

<http://www.rand.org/about/history/wohlstetter/P1472/P1472.html>

Wood, J. The Australian Military Contribution To The Occupation Of Japan, 1945–1952.

http://www.awm.gov.au/atwar/BCOF_history.pdf

Prieskumy verejnej mienky získané z:

<http://www8.cao.go.jp/survey>

Časopisy a žurnály

Aketagawa, T. (2010, Jún). Ničibei Anpo Q&A Q.6. Sekai. Iwanami Šoten. s. 138-140.

Fukuda, T. (2006, Júl). Ničibei bóei kjórjoku ni okeru miccu no tenki: 1978 nen gaidorain kara „ničibei dómei made no doutei“. Refarensu.

Koseki, Š. (2010, Jún). Ničibei Anpo Q&A Q.2. Sekai. Iwanami Šoten. s. 130-132.

Macuo, T. (1987). Gekika suru ničibeikjódó enšú „Kore kara no ničibeianpo“. Hógaku seminá zókan 38. Nihon hjóronša.